

203.2 91HY

Hygiëne-voorlichting in Nepal

- een analyse

Alieke Barmentloo
Gezondheidskunde
Lerarenopleiding Utrecht
- april 1991 -

203.2-91HY-9762

LIBRARY, INTERNATIONAL REFERENCE
CENTRE FOR COMMUNITY WATER SUPPLY
AND SANITATION (IRC)

P.O. Box 9762, 2500 AB The Hague
Tel: (070) 3-411 ext 141/142

IN: ISN 9762
LO: R03.2 91HY

INHOUDSOPGAVE

pag.

1	hfdst. 1	INLEIDING
3	hfdst. 2	PROBLEEMSTELLING
5	hfdst. 3	INFORMATIE OVER NEPAL
	3.1	Inleiding
	3.2	Geografie
6	3.3	Bevolking
7	3.4	Religie
	3.5	Gezondheidszorg
9	hfdst. 4	HET ONTSTAAN VAN BEHOEFTE AAN HYGIËNE- VOORLICHTING
	4.1	Inleiding
	4.2	Belangrijke gezondheidsindicatoren
11	4.3	Het effect van de aanleg van water- voorzieningsinstallaties op hygiëne
14	hfdst. 5	BESCHRIJVING VAN EEN HYGIËNE- VOORLICHTINGSPROGRAMMA
	5.1	Inleiding
	5.2	Overzicht
	5.2a	-Uitvoerders
15	5.2b	-Vorbereiding
16	5.2c	-Uitvoering
	5.3	Doelgroep
	5.3a	-Vrouwen
17	5.3b	-Mannen en kinderen
	5.4	Doelstellingen
	5.4a	-Algemene doelen
18	5.4b	-Specifieke doelen
19	5.5	Uitvoerders
21	5.6	Planning
24	5.7	Plaats van interventie
25	5.8	Materialen
	5.8a	Inleiding
26	5.8b	-Materialen voor de voorlichters
27	5.8c	-Materialen tijdens voorlichtingssessies
29	5.8d	-Materialen voor training
	5.9	Evaluatie
	5.9a	-Inleiding

	5.9b	-Evaluatie na tapplaatsbijeenkomsten
	5.9c	-Evaluatie na de diverse trainingen
30	5.9d	-Evaluatie van de jaarprogramma's
31	5.9e	-Evaluatie van de rol van de Sanitation Supervisor
32	hfdst. 6	PROBLEMEN EN ERVARINGEN RONDOM DE UITVOERING VAN HYGIËNE-VOORLICHTING
	6.1	Inleiding
	6.2	Problemen die voortkomen uit de culturele achtergrond
33	6.2a	-Kastensysteem
	6.2b	-Gewoonten en religieuze gebruiken
	6.2c	-Religieuze feesten
	6.3	Problemen van organisatorische aard
	6.3a	-Samenwerking met de overheid
34	6.3d	-Samenwerking met UNICEF en technici
35	6.3c	-Problemen rondom de organisatie van trainingen
	6.4	Motivatie en problemen hierbij
	6.4a	-Sanitation Committees en andere dorpsbewoners
36	6.4b	-Sanitation Women Workers en Sanitation Supervisor
37	6.5	Overige problemen
	6.5a	-Afbakening van voorlichting
	6.5b	-Meten van resultaten
	6.5c	-Personeelsgebrek
38	6.5d	-Lastenverzwaring voor vrouwen
39	hfdst. 7	MJN MENING OVER DE UITVOERING VAN DE HYGIËNE-VOORLICHTINGEN SUGGESTIES
	7.1	Inleiding
	7.2	Positieve kanten aan het voorlichtingsproject
	7.2a	-Participatie bevolking
	7.2b	-Planning
40	7.2c	-Instructies
41	7.3	Negatieve kanten aan het voorlichtingsproject
	7.3a	-Voorlichting alléén is niet voldoende
	7.3b	-Eisen aan uitvoerders
	7.3c	-Afbakening interventiegebied
43	hfdst. 8	CONCLUSIE
45	****	LITERATUURBRONNEN
47	****	AFKORTINGEN
48	****	ANNEX
56	****	OVERZICHT 'DISTRICTLEVEL' CWSS

Hoofdstuk 1

INLEIDING

Deze scriptie is geschreven in het kader van het afstuderen aan de lerarenopleiding in het vak Gezondheidskunde. Tijdens het laatste jaar heb ik mij gespecialiseerd in de richting 'Gezondheidsvoorlichting en Opvoeding'. In dit stuk ter afronding van de studie ligt de nadruk dan ook op gezondheidsvoorlichting.

Voor het onderwerp 'Hygiëne-voorlichting' in Nepal heb ik gekozen in verband met mijn toekomstplannen. Samen met mijn partner hoop ik in juni aanstaande te vertrekken naar Nepal.

In deze periode van drie jaar wil ik graag actief bezig zijn in mijn beroepsveld. Gezondheidsvoorlichting in Nepal of in Nederland is echter nogal verschillend. Je krijgt er te maken met een geheel andere cultuur en andere problemen. De gezondheidszorg is niet te vergelijken met de onze en voor ons geheel vanzelfsprekende zaken zijn in Nepal misschien helemaal niet zo voor de hand liggend.

Om mij enigszins op deze geheel andere wereld voor te bereiden heb ik besloten een onderwerp van voorlichting grondig te bestuderen. Hierdoor hoop ik informatie te verkrijgen, die mij wat meer duidelijkheid over de gezondheidssituatie in Nepal zal verschaffen en die inzicht in de totaal andere cultuur geeft. Deze kennis kan dan goed van pas komen, wanneer ik over enige tijd zelf in een voorlichtingsproject ga werken.

In hoofdstuk 2 van deze scriptie zal ik het onderwerp van studie uiteen zetten. Wat is de probleemstelling en welke zaken moeten daarbij nader belicht worden.

Vervolgens zal in hoofdstuk 3 enige basisinformatie over Nepal worden gegeven. Deze informatie is slechts beperkt, maar relevant voor het kunnen begrijpen van zaken verderop in de scriptie.

Hoofdstuk 4 moet worden beschouwd als legitimatie voor het geven van voorlichting. Om welke redenen is het geven van voorlichting zo belangrijk?

Daarna geeft hoofdstuk 5 een overzicht van de te volgen weg bij het geven van hygiëne-voorlichting. Hierin is te lezen welke voorbereidingen er moeten worden getroffen, hoe de activiteit er concreet uit komt te zien en op welke wijze geëvalueerd zou moeten worden.

Een voorlichtingsprogramma gaat vaak gepaard met problemen. In hoofdstuk 6 zullen problemen die in dit project kunnen voorkomen worden beschreven.

In hoofdstuk 7 komt mijn eigen mening over voorlichtingsactiviteiten, zoals deze zijn uitgewerkt door derden, aan de orde. Waar zie ik aanvullende mogelijkheden, wat zou ik anders doen? Tenslotte geef ik in hoofdstuk 8 een samenvatting en de conclusie van de probleemstelling rondom het thema 'hygiëne-voorlichting in Nepal'.

Op deze plaats wil ik Mevrouw Bolt van het IRC in Den Haag hartelijk danken. Haar projectvoorstel heeft als basis gediend voor deze scriptie. En zij stond voor me klaar met antwoorden op mijn vele vragen en de nodige schriftelijke ondersteuning.

Ook mijn dank aan het IRC en SNV, die mij de toestemming gaven hun uitgebreide bibliotheek en archief te gebruiken.

Mevrouw Vermeulen van de HMN/Lerarenopleiding wil ik danken voor de prettige begeleiding. Haar kritische kijk en enthousiasme voor het onderwerp hebben mij verder geholpen.

Mijn dank in het bijzonder aan Wim den Hertog, die met raad en daad ter zijde heeft gestaan tijdens het schrijven van deze scriptie.

Hoofdstuk2

PROBLEEMSTELLING

In het voorgebergte van onder andere West-Nepal houden zich sinds 1976 verschillende buitenlandse hulporganisaties bezig met de aanleg van watervoorzieningsinstallaties. Dit in samenwerking met lokale overheden. Deze organisaties hebben zich ten doel gesteld de levensstandaard van de arme plattelandsbevolking te verhogen en mede daarmee hun gezondheidstoestand te verbeteren.

Na enkele jaren bleek echter dat watervoorziening alleen niet voldoende was om bepaalde ziekten terug te dringen. Er bleef sprake van een slechte hygiënische toestand in de dorpen. De roep om voorlichting werd sterker.

Nu wordt alweer enkele jaren sanitatie en hygiëne-voorlichting gegeven binnen het kader van het aanleggen van watervoorzieningsinstallaties. Binnen het kader van deze scriptie wil ik de wijze waarop deze voorlichting plaatsvindt nader onderzoeken en tevens voorgeschiedenis en gevolgen van de activiteiten belichten.

Mijn probleemstelling luidt:

Op welke wijze kan in het voorgebergte van West-Nepal op verantwoorde wijze hygiëne-voorlichting worden gegeven binnen het kader van watervoorzieningsprogramma's ?

Onder verantwoorde wijze wordt hier verstaan: rekening houdend met doelgroep, leefomstandigheden, culturele aspecten en basisprincipes van de gezondheidsvoorlichting.

Bij de uitwerking van de probleemstelling zullen de volgende aspecten aan de orde komen:

a) Vanuit welke problemen is de behoefte aan hygiëne-voorlichting ontstaan?

Daarbij zullen onderwerpen als levensverwachting, hygiënische omstandigheden, ziekten en de invloed van religie op de leefsituatie de revue passeren.

b) Op welke manier kan hygiëne-voorlichting het best plaatsvinden?

Hierbij zal aandacht worden besteed aan zaken als doel, groepkeuze en analyse, tijd en plaats van voorlichting, doelstellingen en concrete planning en uitvoering van de voorlichtingsactiviteit.

c) Welke problemen (kunnen) worden ondervonden bij uitvoering van de voorlichtingsactiviteit zoals onder b) beschreven?

Binnen het kader van deze scriptie zal ik vooral ook aandacht besteden aan problemen van culturele aard. Onder 'problemen van culturele aard' wordt hier verstaan: botsingen, die veroorzaakt worden door verschillen in

opvattingen over hygiëne. Deze opvattingen zullen in Nepal mede bepaald zijn door religie: het hindoeïsme, traditie en een ander opleidingsniveau dan in westerse landen.

- d) Wat is mijn mening over de voorlichtingsactiviteiten zoals zij zijn beschreven in deze scriptie? Waar zie ik punten die verandering behoeven of die niet aan de orde komen in de projectomschrijving?

Hoofdstuk 3

INFORMATIE OVER NEPAL

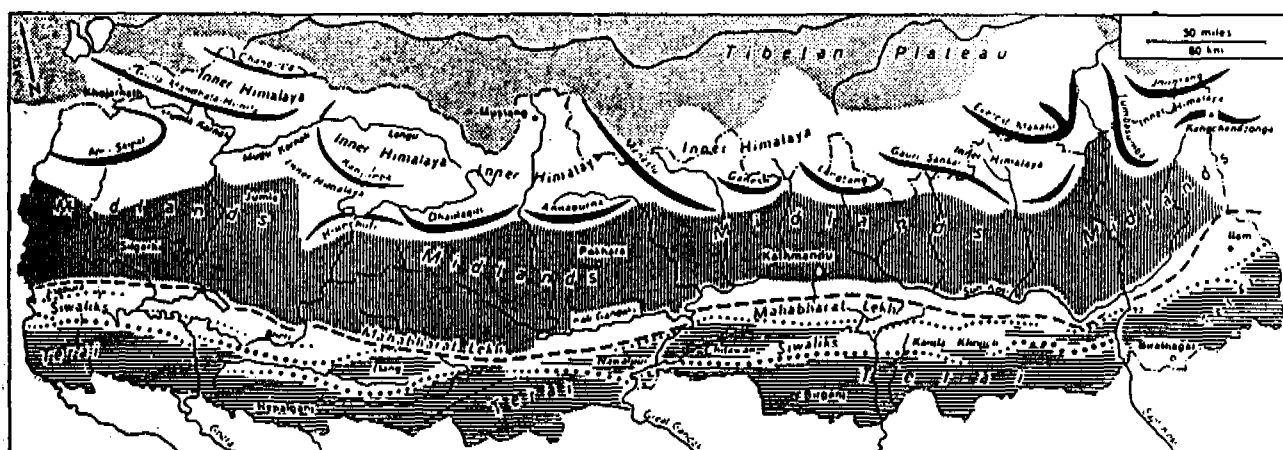
3.1 INLEIDING

Nepal, het enige hindoeïstische koninkrijk ter wereld, gelegen aan het 'dak van de wereld', het Himalayagebergte.

Eeuwenlang afgesloten voor de buitenwereld. De tijd leek er tot voor kort te hebben stilgestaan. Pas in 1950 opende het land haar grenzen en daarmee kwam een stroom van westerse invloeden Nepal binnen.(11) Toeristen, missionarissen, natuurwetenschappers en ontwikkelingswerkers trokken de grenzen over en verspreidden zich over het hele land. Moderne technologie begon haar intrede te doen. Maar ondanks al de nieuwe invloeden is Nepal ook vandaag nog een ontwikkelingsland dat hoog op de ranglijst van armste landen ter wereld staat. Een land, waar het verschijnsel 'democratie' nog maar heel sporadisch aangetroffen wordt. Maar ook een gebied in de wereld, dat bekend staat om zijn prachtige natuurgebieden, dat een enorme variëteit aan bevolkingsgroepen kent met ieder een eigen, unieke cultuur. Een land dat iedereen die er een tijd is verbleven in zijn ban houdt.

3.2 Geografie

Nepal ligt ingeklemd tussen de twee grootmachten India en China in Zuid-Azie. Het land heeft geen enkele verbinding met de open zee en is geheel afhankelijk van de import uit zijn grote buurlanden. Mede hierdoor wordt de zwakke positie van Nepal nog eens extra vergroot. Kathmandu is de hoofdstad van Nepal, een stad waarin ongeveer 800.000 van de circa 17 miljoen inwoners van Nepal leeft.

De infrastructuur van het land is slecht. Dit wordt mede veroorzaakt door de geografische ligging. Slechts een smalle strook land in het zuiden, aan de grens met India is vlak: de Terai. Al na enkele tientallen kilometers begint het voorgebergte met bergtoppen tot circa 3000 meter. Nog verder noordwaards, tegen de grens met het door China ingelijfde Tibet, ligt het Himalayagebergte. Hier zijn acht toppen van meer dan 8000 meter te vinden. De Mount Everest, de hoogste berg ter wereld, is wellicht de bekendste bergreus. Ook in Nepal is er, zoals in veel gebieden van de wereld, sprake van een ecologische crisis. De ontbossing is enorm. Hierdoor kunnen de regens de vruchtbare aarde over de steile hellingen wegspoelen. De laagvlakten hebben dan te leiden onder overstromingen, terwijl in andere gebieden het water zo snel is verdwenen, dat putten droogvallen.(11)

3.3 Bevolking

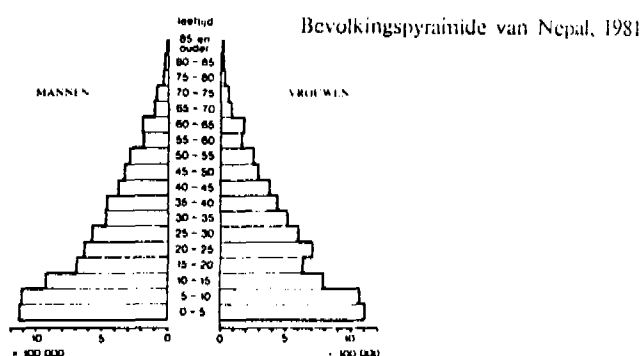
Nepal ligt op de grens van twee grote cultuurgebieden. Hierdoor is de variëteit aan bevolkingsgroepen met ieder hun eigen taal en cultuur enorm. De dalen van het voorgebergte zijn het dichtst bevolkt. Hier vind je de oud-Nepalese volkeren, die in de loop der eeuwen sterk beïnvloed zijn door India. Dit is de bevolkingsgroep die in deze scriptie de hoofdrol vervult. Verder leven Tibetaanse afstammelingen in het hooggebergte, terwijl in de Terai juist afstammelingen van Indiase volkeren te vinden zijn.(11)

43 % van de Nepalese bevolking leeft onder de armoedegrens en de gemiddelde levensverwachting was in 1985 maar 52 jaar.(3) Vijftien van de honderd kinderen zal de leeftijd van 5 jaar nooit bereiken.

C

BEVOLKING

inwonertal: ca. 17 miljoen,
 waarvan 40% in de Terai, 55%
 in het Voorgebergte en 5% in de
 Himalaya
zuigelingensterfte: 152 per 1000
gemiddelde levensverwachting:
 voor mannen 42 jaar en voor
 vrouwen 45 jaar
gezondheidszorg: 62
 ziekenhuizen, 31
 gezondheidscentra, 500
 gezondheidsposten
alfabetisme: onder mannen 30%
 en onder vrouwen 10%

3.4 Religie

Nepal is officieel een hindoekoninkrijk, het enige ter wereld. Het hindoeïsme is dan ook staatsgodsdienst en meer dan 90 % van de bevolking hangt deze godsdienst aan. Het hindoeïsme in Nepal kan echter niet puur genoemd worden. Onder invloed van volkeren uit het noorden heeft er een vermenging plaatsgevonden met het boeddhisme. Veel elementen, zoals enkele feesten en ritën zijn overgenomen en geheel geïntegreerd in het hindoeïsme.

Het hindoeïsme is een zeer complexe godsdienst, waardoor het onmogelijk is de grondbeginselen in enkele zinnen op papier te zetten. In het kader van deze scriptie zullen dan ook alleen enkele, relevante punten vermeld worden.

Het hindoeïsme kent geen specifieke gezagsvorm of overkoepelende organisatie. In plaats daarvan is er een kastensysteem, waarin de onderlinge verhoudingen zijn vastgelegd. Iedereen dient te leven volgens de regels van de kaste waarbinnen men is geboren. In deze kaste zal men zijn hele leven blijven.

De Hindoes kennen het principe van reïncarnatie. Wanneer men tijdens het leven bepaalde (religieuze) verdiensten heeft verworven, zal men na de dood herboren worden in een hogere kaste. Het omgekeerde kan echter ook gebeuren.(11)

Het sociale verkeer tussen de kasten onderling is aan strenge voorschriften onderhevig. Huwelijken tussen afstammelingen van verschillende kasten zijn bijna onmogelijk. Verder zal iemand uit een hogere kaste nooit eten accepteren dat is bereid door een vrouw uit een lagere kaste.(17) Wanneer er tijdens een voorlichtingssessie demonstraties door iemand uit een lagere kaste worden gegeven, zullen mensen uit een hogere kaste niet aanwezig zijn.(12)

Officiëel is het kastensysteem in Nepal overigens afgeschaft krachtens de grondwet van 1963. Het stelsel is echter nog zo verankerd in het dagelijks leven van met name de plattelandsbevolking, dat met de invloeden van dit principe wel degelijk rekening moet worden gehouden.(3)

'Rituele reinheid' is een fundamenteel begrip. Alles wat met dood en lichamelijke afvalstoffen te maken heeft (bv. haar en nagels) is onrein en daardoor gevaarlijk. De linker hand is ook onrein en hiermee mag dan ook niet worden gegeten. De rechter hand moet altijd gewassen worden voor het eten. Voor de maaltijd gaat er dan een bakje met water rond, waarin men even zijn hand dompelt. Echt gewassen wordt er dus niet en het water ziet er na de vierde gebruiker ook niet meer al te fris uit.(12)

3.5 Gezondheidszorg

De gezondheidszorg in Nepal is maar heel bescheiden. Er is maar één dokter op de vijftigduizend inwoners en op het platteland zijn er nog meer mensen aangewezen op een geneesheer. Buiten de steden moet men vaak dagen lopen om hulp te krijgen.(11) Vergeleken met enkele decennia geleden echter is er al veel verbeterd. Zo schonk koning Birendra zijn onderdanen ter gelegenheid van zijn kroning een nieuw 'gezondheidszorgsysteem'. Er werd een verdeelsleutel ontworpen voor de

opzet en spreiding van ziekenhuizen en health posts. Elke districtshoofdplaats kreeg een ziekenhuis, en er werd vastgesteld per vast aantal inwoners er een kleine 'healthpost' moest worden ingericht.

De praktijk ziet er helaas wat minder mooi uit dan het bovenstaande suggereert. Op het platteland heeft de gezondheidszorg te kampen met een gebrek aan medicijnen en gekwalificeerd personeel. Dit is het gevolg van geldgebrek. In enkele plaatsen hebben buitenlandse hulporganisaties ziekenhuizen opgericht, compleet ingericht met vrij moderne westerse apparatuur, zoals röntgenapparaten. Het personeel van ziekenhuizen en health posts heeft echter alleen basistrainingen gekregen. Het gebruik van technische hoogstandjes is daarbij niet geleerd, zodat veel apparatuur ongebruikt staat. Overigens zijn de basistrainingen voor gezondheidszorgpersoneel overwegend op het curatieve gericht. Zaken als voorlichting komen nauwelijks aan de orde.(12)

Een ander probleem is dat veel goed opgeleide artsen niet bereid zijn in geïsoleerde gebieden hun taak uit te voeren. Een probleem overigens waarmee men ook te kampen heeft in andere sectoren.(11) De overheid probeert dit verschijnsel te bestrijden door ambtenaren na hun studie te verplichten enkele jaren in afgelegen districten te werken. Promotie betekent dan dichterbij de hoofdstad geplaatst te worden.(12)

Tenslotte is er het systeem van de CHV's (Community Health Volunteers) opgezet. Dit zijn vrouwen uit de dorpsgemeenschap, die een korte opleiding hebben gekregen in de basis-gezondheidszorg door het Ministerie van Gezondheid. In elke dorp is één CHV opgeleid.(7)

Hoofdstuk 4

HET ONTSTAAN VAN BEHOEFTE AAN HYGIËNE-VOORLICHTING

4.1 Inleiding

Voordat een beschrijving kan worden gegeven van een voorlichtingsactiviteit, moet eerst gekeken worden naar legitimatie van een dergelijk project.

In dit hoofdstuk wordt uiteengezet waarom de Nepalese overheid en organisaties voor ontwikkelingssamenwerking tot de conclusie zijn gekomen, dat voorlichting aan de landelijke bevolking noodzakelijk is.

Op deze plaats moet al vermeld worden, dat in de literatuur niets terug te vinden is over de behoefte aan voorlichting over hygiëne door de bevolking zelf.

In dit hoofdstuk allereerst een schets van de gezondheidssituatie in het betrokken gebied, waaruit blijkt dat er gebrek is aan sanitaire voorzieningen en kennis over hygiëne. Vervolgens de beschrijving van activiteiten op het gebied van watervoorzieningsinstallaties en sanitatie. Hierin komt naar voren dat voorzieningen alleen niet afdoende zijn om bepaalde ziekten te voorkomen.

4.2 Belangrijke gezondheidsindicatoren

In Nepal leeft 43 % van de bevolking onder de armoedegrens. Ook de gemiddelde levensverwachting ligt extreem laag bij 52 jaar (in 1985). Andere bronnen spreken zelfs van 45 jaar. (11) 16 % van de kinderen onder de 5 jaar sterft aan ziekten, die in veel gevallen goed te voorkomen zijn.

Enkele jaren geleden waren de belangrijkste ziekteoorzaken bij kinderen:

- * huidaandoeningen
- * helminthiasen (een wormziekte)
- * enteritis en andere vormen van diarree
- * hoofdpijnen
- * bacillaire en amoebendysenterie

De oorzaak van deze ziekten is, met uitzondering van hoofdpijn terug te voeren op een gebrek aan hygiëne. (1)

Deze ziekten kunnen verre gaande gevolgen met zich meebrengen.

Enkele voorbeelden:

Helminthiasen kan zware anaemie (bloedarmoede) ten gevolg hebben en geldt ook als belangrijke veroorzaker van doofheid na middenoorontsteking.

32 % van alle kindersterfte vindt plaats op grond van ziekten die veroorzaakt worden door slecht drinkwater en niet juist omgaan met ontlasting en vuilnis.

Over de gehele bevolking genomen bedraagt het sterftcijfer op grond van deze redenen 8%. (8)

Op welke manier kun je nu deze ziekten tegengaan? Daar is allereerst de curatieve gezondheidszorg.

Het grote nadeel van deze vorm van omgaan met gezondheid is dat zij veel geld kost. Ook wordt de uitvoering ervan bemoeilijkt door de slechte infrastructuur van het land. Zieke mensen en hulpverleners kunnen elkaar maar moeilijk bereiken. Verder is er de preventieve gezondheidszorg.

Deze vorm van zorg gaat uit van het principe van voorkoming van ziekte door onder andere voorlichting. Preventief werken vergt veel tijd en is erg arbeidsintensief. Daar staat tegenover dat het goedkoper is dan curatief handelen. Bovendien kan op deze manier van werken de curatieve zorg overbodig gemaakt worden. Door preventief te werk te gaan, krijgen bepaalde ziekten immers niet eens meer de kans zich te manifesteren.(3) Ter illustratie enkele voorbeelden:

- * Diarree kan in veel gevallen worden voorkomen door een zorgvuldiger wassen van de handen.
- * Huidproblemen kunnen worden opgelost door regelmatig baden. (9)
- * Ziekten die worden veroorzaakt door slechte drinkwaterkwaliteit kunnen worden bestreden door verbetering van de kwaliteit van dit water.

4.3 Het effect van de aanleg van watervoorzieningsinstallaties op hygiëne

In 1976 ging in Nepal het CWSS programma (Community Water Supply and Sanitation) van start. Een groots opgezet watervoorzieningsproject dat werd gefinanciëerd door UNICEF.

In het kader van dit project werd onder andere in het voorgebergte van Nepal een start gemaakt met het aanleggen van waterleidingen en openbare tapplaatsen.(18) Dit streven naar een verbetering van de watervoorziening lag (en ligt) ook geheel in de lijn van het overheidsbeleid in Nepal. Deze heeft zichzelf de volgende doelen gesteld voor het jaar 2000 :

- + Alle lagen van de bevolking bewustmaken over de onderwerpen 'sanitatie en hygiëne'.
- + De bereikbaarheid van veilig drinkwater voor nog eens 4,7 miljoen mensen in de landelijke gebieden bewerkstelligen in het jaar 1992. Dit door de aanleg van waterleidingssystemen en de bescherming van natuurlijke bronnen.
- + Het promoten van het gebruik van latrines (eenvoudige toiletten) door gebruikmaking van alle beschikbare communicatiemiddelen inclusief de media, zodat in het jaar 2000 tenminste in elke ward (*1) van iedere panchat (*2) een demonstratielatrine aanwezig is.
- + De gezondheidsvoorlichting op lagere scholen versterken door middel van de uitbreiding van het curriculum van het vak en het trainen van tenminste een leraar van elke lagere school voor het jaar 2000.

Het opstellen van deze doelen komt overigens voort uit de doelen voor de wereldgezondheid zoals deze zijn opgesteld in Alma Ata tijdens de WHO conferentie.

Aanvankelijk was er alleen aandacht voor de aanleg van watervoorzieningsinstallaties. Pas na 1980 werd langzamerhand erkend dat watervoorziening alleen niet voldoende is. Als gevolg hiervan kwamen sanitatie en hygiëne-voorlichting naar de voorgrond. Voorlopig kregen echter alleen waterbouwtechnici en onderwijzers voorlichting. Deze werden geacht de informatie door te geven aan de bevolking.

In de praktijk kwam hier maar weinig van terecht.(18)

In 1985 voerden studenten van de Erasmusuniversiteit een evaluatie uit over de vooruitgang op gezondheidsgebied na verbetering van verschillende watervoorzieningsinstallaties. Zij concludeerden dat de kwaliteit van het pas getapte water beter was dan voor het tijdstip van verbetering. Echter was het aantal ziektegevallen niet verminderd. Er moesten dus nog andere factoren meespelen bij de aanwezigheid van ziekten dan alleen de kwaliteit van het drinkwater aan de tapplaats.(2)

Het water bleek toch door onwetendheid van de lokale bevolking besmet te raken tussen het moment van tappen en het gebruik ervan.

Uit het bovenstaande kan men concluderen, dat watervoorzieningsinstallaties alleen niet voldoende zijn om de gezondheid van de lokale bevolking te bevorderen. Er moet ook een vergroting van de kennis omtrent herkomst en ontstaan van belangrijke ziekten plaats vinden.

E. Bolt schrijft in haar projectvoorstel over sanitatie in Nepal het volgende: 'Wanneer de bevolking zich bewust is van een oorzakelijk verband tussen gebrek aan hygiëne en voorzieningen aan de ene kant en de aanwezigheid van ziekten aan de andere, zal de motivatie voor uitvoering van hygiënische basisprincipes en gebruik van sanitaire voorzieningen ook groter worden.'⁽³⁾

Voorlichting als oplossing voor het hygiëneprobleem dus.

Hierbij kan men zich natuurlijk afvragen of gebrek aan kennis en middelen de enige factoren zijn die gedrag beïnvloeden.

Een klein voorbeeld uit de praktijk ter illustratie:

Amerikaanse Peace Corps vrijwilliger voerden in een dorpje een project voor de bouw van eenvoudige latrines uit. Iedereen deed enthousiast mee. 'Ontwikkeling' is in Nepal tenslotte een 'hot item'. Al snel stonden de simpele toiletten. Maar.... werden zij ook gebruikt?

Toen de ontwikkelingswerkers hiernaar onderzoek deden, bleek het daadwerkelijke gebruik van de moderne gevallen wel zeer laag te zijn. De vrouwen en kinderen voor wie de toiletten voornamelijk waren ontwikkeld bleven nog steeds met z'n allen naar een braakliggend terrein even buiten het dorp wandelen. Daar konden zij gezellig babbelend met elkaar hun behoefte doen. In de kleine, afzonderlijke hokjes van het latrinegebouw zagen ze daar de kans niet toe. Oplossing van het probleem..... men maakte snel wat 'ramen' in de tussenschotten van de WC hokjes.(17)

(*1)panchat:

Administratieve eenheid van het 'panchayat' systeem met een vast aantal inwoners per panchat.

Een panchat bestaat uit een groot dorp of gehuchten (wards). Elke panchat heeft een raad met elf leden, die wordt gevormd door één afgevaardigde van alle bijbehorende wards (wardhoofd).

Een aantal panchats samen kiezen uit hun midden de districtsraad. Tot 1980 kozen deze raden het nationale parlement.(11)

(2*) ward :

Kleinste deel van een panchat. Enkele wards samen vormen een panchat.

Een ward bestaat uit een dorp, gehucht of een dun bevolkt gebiedje met een vast aantal inwoners.

Hoofdstuk 5

BESCHRIJVING VAN EEN HYGIËNE-VOORLICHTINGSPROGRAMMA

5.1 Inleiding

Op welke wijze kan hygiëne-voorlichting worden gegeven?

In het nu volgende zal een beschrijving worden gegeven van een projectopzet, zoals deze is uitgewerkt en ten dele al is uitgevoerd door 'technical assistants' van de organisatie SNV (Nederlandse Organisatie voor Ontwikkelingssamenwerking en Bewustmaking).

Alhoewel er in Nepal al veel aan watervoorziening is gedaan door diverse ontwikkelingshulporganisaties is het onderdeel voorlichting nog maar nauwelijks aan de orde geweest. Een project in deze vorm is dan ook een primeur in Nepal. Omdat er nog maar weining ervaring is met hygiëne-voorlichting in Nepal, is de literatuur over dit thema vrij beperkt. Dit hoofdstuk is dan ook geënt op ervaringen en visies die afkomstig zijn uit een project. Binnen dit project hebben wel verschillende personen gewerkt. Bij de opzet is echter wel gebruik gemaakt van kennis die opgedaan is in vergelijkbare projecten en onderzoeken in naburige landen zoals India en Bangladesh.

Het project wordt stap voor stap beschreven. Hierbij wordt het schema gebruikt, zoals dit voorkomt in 'Gezondheidsvoorlichting en Opvoeding'(10), een standaardwerk in gezondheidsvoorlichting.

Maar eerst een totaal overzicht, kort geschetst.

5.2 Overzicht

5.2a Uitvoerders

Het project wordt uitgevoerd door een Sanitation Supervisor en twee Women Workers (SWW). Deze vrouwen worden door het ministerie aangesteld. Een SNVster assisteert de Supervisor bij de uitvoering van haar taken. Deze drie stafleden voeren hun taken als beroep uit en worden hiervoor betaald.

Daarnaast wordt in de verschillende wards, die tot het programma behoren elk een Sanitation Committee (S.C.) aangesteld. Dit wordt gevormd door Sanitation Volunteers die op vrijwillige basis werken.

In het project wordt nauw samengewerkt met de technici die de sanitaire voorzieningen aanleggen. De plaats van interventie is ook altijd een van de plaatsen die een installatie heeft gekregen.

5.2b Voorbereiding

Voordat men aan de voorlichtingsactiviteiten zelf begint, vindt er een behoeftenonderzoek plaats. Hierbij wordt vastgesteld welke onderwerpen er tijdens de voorlichtingssessies naar voren moeten komen. Uit enkele van deze onderzoeken bleek bijvoorbeeld dat er dringend behoefte was informatie over babyvoeding.

Ook wordt er een beginsituatieonderzoek uitgevoerd. Dit om later de uitkomsten van voortgangsonderzoeken te kunnen refereren aan de uitgangssituatie. Een evaluatieinstrument dus dat het rendement van de voorlichting moet aantonen.

CHECKLIST FOR THE VILLAGE WALK: T 1B

house no.	latrine			faeces around the house		wastepit present		dirt around the house		gaagro covered	
	yes		no	yes	no	yes	no	yes	no	yes	no
	clean	dirty									
01.											
02.											
03.											
04.											
05.											
06.											
07.											
08.											
09.											
10.											
11.											
12.											
13.											
14.											
15.											
Total											

house no.	inside lipnued		people look clean		nearest tap/ source clean		any other observation		
	yes		no		yes			no	
	yes	no	yes	no	yes	no			
01.									
02.									
03.									
04.									
05.									
06.									
07.									
08.									
09.									
10.									
11.									
12.									
13.									
14.									
15.									
Total									

5.2c Uitvoering

De leden van het Sanitation Committee krijgen hun opleiding van de SWW. Ieder jaar vindt er een grote training plaats, waarin de verschillende voorlichtingsthema's uitvoerig worden besproken. Deze trainingen duren enkele dagen.

Kennisoverdracht vindt plaats met behulp van veel verschillende werkvormen. Aan het einde van een training vindt een evaluatie plaats. Hieruit moet blijken wat de comitésleden hebben geleerd.

Tot nu toe zijn er goede ervaringen met deze trainingen.

Vooraf over voor hen onbekende thema's zijn de vrouwen erg enthousiast. Hier en daar zouden de gebruikte materialen wat aangepast moeten worden, maar over het algemeen worden posters, dia's enz. goed begrepen.

Verder krijgt de S.C. maandelijks informatie over een specifiek onderwerp. Deze kennis dragen de leden op hun beurt dan weer over aan hun mede-dorpelingen tijdens 'tabstandmeetings'.

5.2d Controle

Tijdens het hele programma speelt 'controle' een centrale rol. Steeds weer wordt vastgesteld hoe medewerkers functioneren, waar problemen liggen en wat het resultaat is van de gegeven voorlichting. De Sanitation Supervisor controleert daarbij de SWW.

De SWW op hun beurt controleren de Sanitation Volunteers vaak tijdens de uitvoering van hun tabstandmeetings.

Verder vinden er jaarevaluaties en voortgangsonderzoeken plaats.

5.3 Doelgroep

De hele bevolking is eigenlijk betrokken bij het belang van hygiëne-voorlichting. Uiteindelijk is zij dan ook de doelgroep.

Vanwege de grootte en de verscheidenheid van de gemeenschap is het echter onmogelijk allen binnen een activiteit te benaderen.

5.3a Vrouwen

In eerste instantie heeft men daarom gekozen voor de vrouwen als doelgroep van de voorlichtingactiviteiten. Deze keuze heeft een aantal redenen.

Allereerst zijn het de vrouwen die verantwoordelijk zijn voor de watervoorziening van het gezin.

Ook zijn zij het die zorg dragen voor de gezondheidstoestand van het gezin. De kennis die er over ziekten aanwezig is hebben de vrouwen en het is dan ook hun taak om de gezondheidszorg uit te voeren.

Verder zijn de vrouwen hoofdropvoeders van kinderen en kunnen zo de verworven kennis aan hen overdragen.(3)

Daarnaast is er sprake van een informeel circuit onder de vrouwen door de hechte familiebanden en het gezamenlijk uitvoering van allerlei activiteiten. Ook op deze manier kan informatie gemakkelijk worden uitgewisseld.(13)

Ook is er een reden van meer algemene aard voor deze doelgroepkeuze:

Vrouwen vormen ongeveer de helft van de Nepalese bevolking, maar worden desondanks nauwelijks betrokken bij planning en uitvoering van ontwikkelingsactiviteiten. De sociale status en kracht van de vrouw kan vergroot worden door hen mee te laten werken bij de activiteiten.

Dit uitgangspunt staat in sterk contrast met argumentaties van veel ontwikkelingshulporganisaties voor vrouwenparticipatie bij projecten. Vrouwen worden regelmatig alleen uit projectbelang bij een project betrokken. Wanneer zij deelnemen heeft het project een grotere kans van slagen.(12)

5.3b Mannen en kinderen

Mannen mogen niet worden vergeten in deze voorlichtingscampagne. Zij zijn degenen die beslissingen nemen in de gemeenschap. Hun hulp en begrip is dus essentieel. Wanneer zij niet in het geheel betrokken worden kan dit ook het project schaden.

Zo was men bijvoorbeeld vergeten het wardhoofd vooraf in te lichten over het houden van de eerste bijeenkomst met SWW en de vrouwen uit deze ward. Resultaat: slechts enkele meisjes verschenen. De overige vrouwen hadden geen toestemming van de mannen gekregen om naar de bijeenkomst te gaan.

Ook kinderen kunnen bij het onderwerp hygiëne betrokken worden door hen op school voorlichting te geven.

Kinderen nemen vaak makkelijker nieuwe gewoontes over dan volwassenen. En zij vertellen vaak thuis wat er op school is gezegd. Op deze wijze komt de boodschap in tweevoud naar de bevolking.(3)

5.4 Doelstellingen

In het kader van dit voorlichtingsprogramma zijn algemene en meer specifieke doelstellingen opgesteld.

5.4a Algemene doelen

- + Het verbeteren van de gezondheid van dat deel van de plattelandsbevolking dat de beschikking heeft gekregen over een watervoorzieningsinstallatie door:
 - hen hygiëne-voorlichting te geven;
 - de kwaliteit en duurzaamheid van het watervoorzienings-systeem te verbeteren door middel van educatie;

+ Het vergroten van de sociale status en kracht van de vrouw binnen de gemeenschap.

5.4b Specifieke doelen

A) Persoonlijke hygiëne:

- De dorpingen wassen hun handen goed, vooral na het naar de WC gaan en voor het aanraken van voedsel;
- De dorpingen houden hun lichamen schoon;
- De dorpingen voorkomen en behandelen ziekten die veroorzaakt worden door slechte hygiëne.

B) Huishoudelijke hygiëne:

- De dorpingen voorkomen besmetting van water tussen tappen en gebruik;
- De dorpingen behandelen voedsel op de goede wijze;
- De dorpingen houden hun huis schoon.

C) Hygiëne van de omgeving:

- De dorpingen gebruiken alle onderdelen van de watervoorzieningsinstallatie juist, onderhouden deze en houden deze schoon;
- De dorpingen verzamelen huishoudafval, waterafval en uitwerpselen op een juiste wijze.

D) Sanitation Committee

- De S.C. leden verspreiden hun verzamelde kennis.(3)

5.5 Uitvoerders

+ 1 'Sanitation Supervisor'

Deze supervisor heeft een coördinerende en leidinggevende taak. Zij plant het programma en assisteert de SWW bij het opzetten van trainingen.

Verder houdt zij toezicht op de verrichtingen van de SWW en de S.C. en evalueert het programma.

Een Sanitation Supervisor dient minimaal het voorbereidend universitair onderwijs te hebben afgesloten (ned.:VWO) met vakken als 'voorlichting' en/of 'gezondheid' in het pakket.

+ 2 'Sanitation Women Worker'

De SWW zijn de concrete uitvoerders van de voorlichting. Zij organiseren trainingen voor de S.C., zowel de jaarlijkse als de kleine maandelijkse en assisteren de S.C. bij tabstandsmeetings als dit nodig is.

Verder evalueren zij de resultaten van de S.C..

Tenslotte organiseren zij de diverse onderzoeken (behoeftenonderzoek enz.) en voeren deze uit. Hierbij kunnen zij hulp (en controle) krijgen van de Supervisor.

De Sanitation Women Workers dienen minimaal het 'basisonderwijs' te hebben afgesloten.

+ 1 SNV 'Technical Assistent'

De functie van de technische assistent uit Nederland wordt in het projectvoorstel niet specifiek beschreven. In de praktijk staat zij echter naast de Supervisor en assisteert deze bij het uitvoeren van haar taken.

Het is de bedoeling dat na enige tijd de technische assistent kan worden teruggetrokken en de verschillende stafleden hun taken zelfstandig verder kunnen uitvoeren.

+ Sanitation Committees

Per plaats van interventie wordt een comité aangesteld.

De keuze van deze leden vindt plaats nadat de SWW een bijeenkomst in een ward hebben gehouden over de wijze waarop het project zal worden uitgevoerd. De leden moeten dan worden gekozen met medezeggenschap van de bevolking zelf.

Daarbij wordt er wel op gewezen dat het goed is als tenminste twee leden ook al lid zijn van het constructiecomité.

Dit comité wordt ongeveer gelijktijdig benoemd en heeft de assistentie bij de constructie van sanitaire voorzieningen tot taak.

Bij het kiezen van leden moet ook nog rekening worden gehou-

den met andere factoren. Zo is het beter dat een lid getrouwd is of weduwe is. Ongetrouwde meisjes kunnen vaak niet lang hun taak uitvoeren, omdat zij na het trouwen meestal hun ward verlaten. Ook is het handig als zij zelf al kinderen hebben, zodat zij uit ervaring kunnen spreken.

Vrouwen boven de 25 jaar worden meer gerespecteerd dan jongeren. Hierop zal ook moeten worden gelet.

Verder moeten leden afkomstig zijn uit dezelfde kaste als de meerderheid van de plaatselijke bevolking. Dit om te voorkomen dat een deel van de bewoners niet meewerkt.

Tenslotte zouden de te kiezen leden interesse moeten hebben getoond in het sanitatieprogramma.

Na een eerste bijeenkomst krijgen de vrouwen enkele dagen de tijd voor het nemen van een beslissing. Bij een volgende vergadering worden de leden dan vast aangesteld. Hierbij dienen bij voorkeur ook het wardhoofd en de technici aanwezig te zijn.(3)

5.6 Planning

In eerste instantie is er een projectplanning gemaakt voor twee jaar. Omdat het fiscaal jaar in Nepal loopt van half juli tot half juli, begint ook deze jaarplanning op een voor ons wat ongewoon tijdstip.

In de planning is zoveel mogelijk rekening gehouden met Nepalese feesten en agrarische activiteiten. In weken waarin gezaaid of geoogst moet worden zal het animo voor voorlichtingsbijeenkomsten niet erg groot zijn.

In het navolgende de planningen voor het eerste en het tweede jaar van voorlichting. Vervolgens een planning waarin de gezamenlijke werkzaamheden van Supervisor en SWW gecoördineerd zijn.

Programma voor het eerste jaar, uitgevoerd door 2 Sanitation Women Workers in een nieuw geselecteerd gebied.

Periode	Activiteit
mid. juli-mid. aug.	-Training van de sanitatiestaf en bezoek aan geselecteerde gebieden voor het 2 jarig programma.
sept.-okt.	-Planning. -Zoeken naar huisvesting en in het dorp gaan wonen. -1e wardvergadering houden om deze te leren kennen en de bevolking te informeren over het programma. -De dorpelingen een overzicht geven van het programma.
in oktober	-Op scholen gaan praten over een schoolprogramma. -Evaluatievoorbeeld maken en beginsituatieonderzoek houden.
nov.-dec.	-S.C.'s formeren. -oefening voor het opstellen van behoeftenanalyse maken.
mid. dec.-mid. jan	-Behoeftenanalyseoefening met leden van S.C. uitvoeren. -Uitvoering behoeftenanalyse bij de tabplaatsen.

mid. jan.-mid. febr.

-Resultaten behoeftenanalyse
aan constructiecomite rap-
porteren.

-Vergadering met S.C. om de
training, hun rol als sani-
-tatievrijwilliger enz. te
bespreken.

-Demonstratie uitvoeren over
het wassen van handen als
voorbeeld voor maandelijks
terugkerende activiteit in
de toekomst.

-Start maandelijks lessen op
school.

mid. febr.-mid. maart

-4 daagse training voor S.C..
Afhankelijk van het aantal
leden zal deze 2 of 3 keer
plaatsvinden.

Vanaf Chaitra (=midden maart) zullen er maandelijkse bijeenkomsten plaatsvinden over afzonderlijke onderwerpen.

Aan deze bijeenkomsten nemen de SWW en de S.C. deel. De onderwerpen zouden afkomstig moeten zijn vanuit de behoeften van de dorpingen. Na deze bijeenkomsten moeten de leden van het comité hun vriendinnen door middel van tapplaatsbijeenkomsten onderrichten.

De SWW gaan door met het verzorgen van maandelijkse lessen op school.

Verder moeten zij maandelijkse rapporten schrijven en controleactiviteiten over de S.C. verrichten.

2e Jaars programma, uit te voeren door de SWW in het 'oude gebied'.

Periode	Activiteit
mid. juli-mid. aug.	-Training van de Sanitatiestaf. -Planning.
mid.sept en verder	-Voortzetting van maandelijkse bijeenkomsten met de S.C., gevolgd door tapplaatsbijeenkomsten.
januari	-4 dagen follow-up voor S.C.
mid. mei-mid. juni	-2 dagen tapplaatsonderhoud training voor S.C.
mid. juni-mid. juli	-Evaluatie van de 2 jaar programma met alle betrokken partijen. -Discussie met de S.C. over de voortzetting van het project.

Het schrijven van maandelijkse rapporten en de controleactiviteiten vinden gedurende het hele jaar plaats.

**Programma voor het sanitatie team work van het district:
de Sanitation Supervisor en één Sanitation Women Worker**

De hoofdactiviteit van de Sanitation Supervisor is het superviseren en controleren van de SWW en het programma.

Zij zou dit moeten doen door maandelijks bezoeken af te leggen aan de twee Sanitation Field Offices (Sanitatie veldkantoren), waar de SWW gestationeerd zijn.

Wanneer deze bezoeken zouden samenvallen met belangrijke gebeurtenissen als bijeenkomsten of trainings, kunnen deze direkt gezamenlijk geëvalueerd worden.

Periode	Activiteit
mid. jul-aug.	-Training van sanitatiestaf.
oktober	-Planning.
mid. okt-mid. dec	-Follow-up voorbereiden voor de S.C. van het 2e jaar.
	-Belangrijke tijd voor 1e jaars programma, dus extra tijd uittrekken voor bezoeken daar.
	-1e jaars training voor S.C. voorbereiden.
mid. dec.-mid. jan	-Na veldbezoeken halfjaarlijks rapport schrijven.
mid. jan.-mid. febr.	-Uitvoerbare en gedetailleerde enquete voorbereiden en reisplan met constructiestaf maken.
mid. febr.-mid. maart	-Uitvoer enquete met constructiestaf.
mid. maart-mid. april	-Voorbereiden tapplaats-onderhoudstraining voor S.C. in het 2e jaar. Uitvoering ervan.
mid. april-midden mei	-Vervolg uitvoer enquete.
mid. juni-mid. juli	-Programma-evaluatie met alle belanghebbenden in het 2e jaars gebied.
	-Schrijven van het jaarrapport.

De SWW moet de Sanitation Supervisor assisteren en enkele sanitatieactiviteiten in het districthoofdkwartier uitvoeren.

Waar mogelijk zouden de technici moeten worden begeleid door de Sanitation Supervisor bij het uitvoeren van hun sanitatie activiteiten.(3)

5.7. Plaats van interventie

De keuze van de plaats van interventie wordt gemaakt door het sanitatieteam (SWW en Sanitation Supervisor).

De keuze is natuurlijk beperkt tot de gebieden waarbinnen het CWSS-programma watervoorzieningsinstallaties bouwt.

Aangezien het sanitatieteam maar klein is, kan niet het hele gebied bestreken worden.

Van belang is in de eerste plaats dat het sanitatieteam samenwerkt met de technici van de watervoorziening. Het is de bedoeling hen te begeleiden naar de dorpen waar zij werken. Vanuit deze situatie kunnen zij een onderzoek uitvoeren naar mogelijkheden en behoeften van de bevolking naar voorlichting.

Criteria voor de keuze van de interventieplaats zijn:

- + De plaats dient niet verder dan twee dagmarsen van het districtshoofdkwartier af te liggen. Zo kan de Supervisor zonder te veel tijdverlies de voorlichtingsplaatsen bezoeken.
- + Een dicht bevolkt gebied heeft de voorkeur boven een dorp met een verspreid wonende bevolking omdat:
 - in dun bevolkte gebieden er genoeg plaatsen zijn om op een (verantwoorde) plek ver van huis te defaeciëren; voorlichting is daar minder noodzakelijk;
 - in dicht bevolkte gebieden zijn gezamenlijke activiteiten makkelijker te organiseren dan in dun bevolkte.
- + Er moet in het dorp een algemene behoefte voor drinkwater en sanitatie zijn, die niet alleen op bijvoorbeeld politieke belangen is gebaseerd.
- + Er moet in een dorp werkelijke noodzaak voor een sanitatieprogramma zijn.

Allereerst dient onderzocht te worden of het mogelijk is om in de bezochte plaats een sanitatieprogramma uit te voeren.

Hierbij wordt gebruik gemaakt van de bovengenoemde criteria.

Wanneer alle dorpen bezocht zijn en een keuze van interventieplaatsen is gemaakt, vindt een gedetailleerd onderzoek plaats.

Dit onderzoek is in de planning genoemd als 'enquête'.

In eerste instantie wordt dit onderzoek door de technici uitgevoerd, maar ook de SWW dienen daaraan deel te nemen.

Hierdoor kan worden bereikt dat ook de vrouwen worden betrokken bij de aanleg van sanitaire voorzieningen.

Ook kunnen de SWW het interesse in een sanitatieprogramma stimuleren.(3)

5.8 Materialen

5.8a Inleiding

In de beschrijving van de materialen die nodig zijn bij de uitvoering van het programma kan een tweedeling worden gemaakt.

Allereerst is er het materiaal voor de voorlichters zelf.

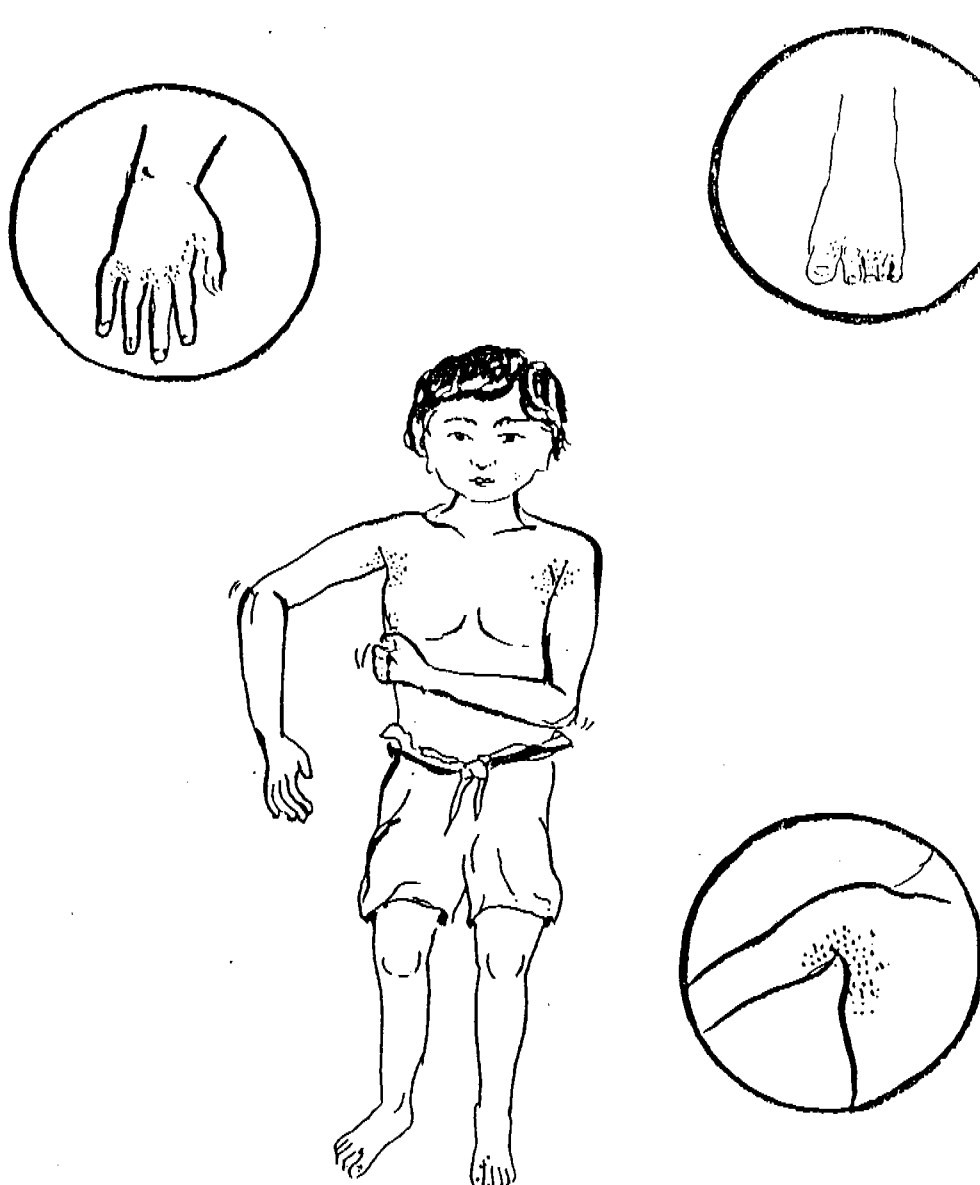
Daarnaast zijn er tijdens het geven van voorlichting bepaalde materialen nodig.

5.8b Materiaal voor de voorlichters

In het omschreven project krijgen de SWW en de Sanitation Supervisor de beschikking over een bundel van instructies.

Elk van deze 17 instructiebladen behandelt een afzonderlijk onderwerp dat binnen het voorlichtingsprogramma aan de orde komt. Niet alleen thema's voor voorlichtingssessies worden besproken, maar ook vaardigheden die gevraagd worden bij de uitvoering van de taak passeren de revue. Zo is er een instructie over het schrijven van rapporten.

In elke instructie komen vaste onderdelen aan de orde, zoals het 'waarom' van dit onderdeel, de doelstellingen, praktische aanwijzingen voor de uitvoering en waar nodig ook tekeningen.

De onderwerpen zijn:

1. Planning
2. Superviseren
3. Raporten schrijven
4. Evalueren
5. De selectie van interventieplaatsen
 - 5.a betrokkenheid bij het onderzoek naar mogelijke interventieplaatsen
 - 5.b betrokkenheid bij het gedetailleerd onderzoek
6. De eerste wardvergadering
7. Het overzicht over het eerste 2-jarige programma
8. Het schoolprogramma
 - 8.a Lesplan, 1e voorbeeld: Handenwassen
 - 8.b Lesplan, 2e voorbeeld: Wat te doen in geval van diarree
9. Het beginsituatieonderzoek
10. De selectie van de leden van het 'Sanitation Committee'
11. Behoeften
12. Het organiseren van een training
13. Maandelijks bijeenkomsten met de S.C.
 - 13.a maandelijks bijeenkomst, 1e voorbeeld: Handenwassen
 - 13.b maandelijks bijeenkomst, 2e voorbeeld: Wat te doen in geval van diarree
14. Programma voor de 1e jaars training
15. Programma voor de 2e jaars training
16. Programma voor de 2e jaars tapplaatstraining 'onderhoud'
17. Hoe ga je verder na 2 jaar voorlichtingsprogramma

(zie annex I voor de invulling van deze instructies. De instructiebladen zijn na te lezen in 'Sanitation and Women's involvement in Watersupply', annex II, van E. Bolt)

5.8c Materialen tijdens voorlichtingssessies

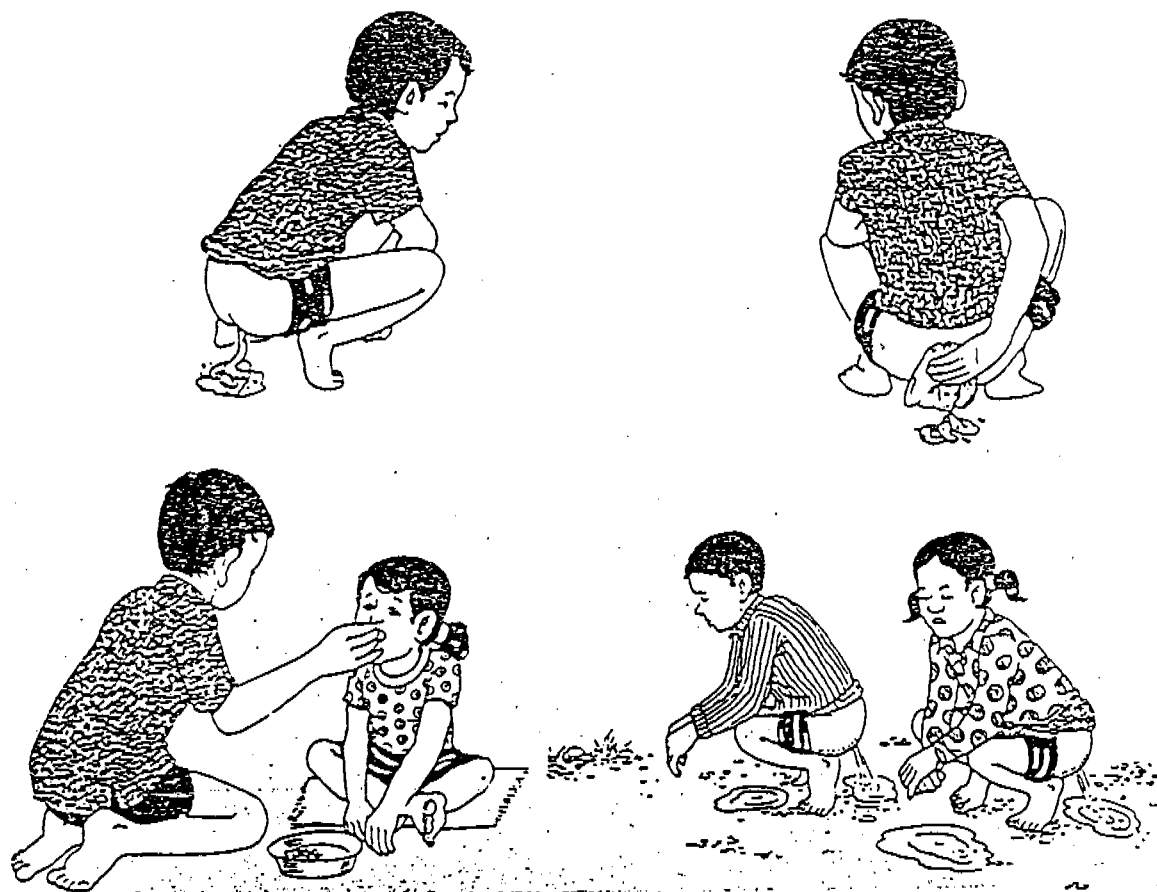
In dit project worden tot nu toe geen materialen uit een bepaalde serie gebruikt.

De voorlichters zijn op zoek gegaan naar visuele hulpmiddelen die al gebruikt worden bij andere organisaties zoals UNICEF. Daarnaast zijn een aantal grote tekeningen vervaardigd door Nepalees tekentalent. Het voordeel hiervan is, dat zij weten welk soort tekeningen door de bevolking wordt begrepen.

Tijdens de voorlichtingssessie worden posters en flipcards gebruikt.(3) Vaak heel ludieke. Zo heeft men een poster gebruikt met daarop een hoopje 'poep' en een kind met een bord met rijst. Een vlieg, die door middel van een elastiek aan de achterkant heen en weer kan worden bewogen, wordt dan geleid van de hoop poep naar het bord met rijst. Hiermee probeert men de besmettingsweg duidelijk te

maken. En de resultaten hiermee zijn goed. De boodschap wordt meestal begrepen en de poster zelf levert veel hilariteit op onder de vrouwen.

Naast papieren voorlichtingsmiddelen wordt ook van andere zaken gebruik gemaakt.

Nog een praktijkvoorbeeld:

De voorlichtster heeft een 'fopdrol' en een namaakvlieg bij zich. De fopdrol wordt bestrooid met gekleurd poeder. Vervolgens laat zij de vlieg neerkomen op de drol en 'vliegt' verder naar een bord rijst dat al klaar staat. De toeschouwers kunnen zo zien dat 'iets' (bacillen dus) door een vlieg kan worden overgedragen van a naar b.

Verder worden er nog materialen gebruikt voor bij specifieke onderwerpen nodig zijn. Bijvoorbeeld zeep en as bij de bijeenkomst 'handenwassen'. Waarom as? Dit is een goedkope vervanging voor de dure zeep. Dorpelingen leren dat ze hun handen beter daarmee kunnen wassen dan met besmette modder, zoals het de gewoonte is in deze streek.

5.8d Materialen voor training

Naast de materialen die onder paragraaf c zijn vermeld worden tijdens trainingsbijeenkomsten ook gebruik gemaakt van dia's, bladen met liedteksten over een voorlichtingsthema en benodigdheden bij rollenspelen.

Dia's, het zingen van liedjes en het spelen van rollenspelen worden bijna altijd met veel animo begroet. Het is altijd aanleiding voor veel plezier, dansen en gegiechel.(12)

5.9 Evaluatie

5.9a Inleiding

Evaluatie is nodig om na te gaan of de wijze waarop voorlichting plaats heeft juist is in die specifieke situatie. Daarbij wordt er ook op gelet hoe de uitvoerders in hun rol functioneren. Naar aanleiding van de uitkomst van de evaluatie kunnen zaken waar nodig bijgesteld worden en wordt de relatie tussen de uitvoering van de voorlichting en de resultaten die uiteindelijk zijn behaald duidelijk. Aangezien gedragsverandering vaak een kwestie van lange termijn is, zal het meten van de resultaten moeilijk zijn.(12)

In het voorlichtingsprogramma zijn er verschillende momenten waarop een evaluatie plaatsvindt. Deze zullen in het navolgende één voor één worden besproken.

5.9b Evaluatie na tapplaatsbijeenkomsten

Resultaten meten van kennisoverdracht aan lokale bevolking

De leden van het S.C. dienen na het uitvoeren van de voorlichtingsbijeenkomst vragen te stellen aan de deelnemers over de gegeven informatie. Hieruit moet blijken of de informatie is overgekomen.

Evaluatie van de uitvoering van de bijeenkomst door het S.C.

De bij de bijeenkomst aanwezige Supervisor en/of SWW observeren de leden van de S.C. tijdens de uitvoering van de sessie. Daarna vindt een gesprek plaats tussen de sanitatiestaf en het S.C. over de wijze waarop voorlichting is gegeven. De manier waarop dit gebeurt is te vergelijken met de nabesprekingen van gegeven lessen tijdens stages op de lerarenopleiding. Het eigen functioneren speelt daarbij een belangrijke rol.

5.9c Evaluatie na de diverse trainingen

Aan het einde van elke gehouden training wordt plaats ingeruimd voor de evaluatie. Er wordt dan door middel van het stellen van vragen getoetst of de gegeven

informatie ook is overgekomen.(3) Naast het stellen van vragen werd aanvankelijk ook gebruik gemaakt van een evaluatiespel. Dit was een soort ganzenbordspel, waarbij men kon klimmen of dalen afhankelijk van het feit of men de gestelde vragen kon beantwoorden. Maar aangezien op het bord schrifttekens stonden en veel S.C. leden niet kunnen lezen, is men gestopt met het gebruik ervan. (14)

De uitkomsten van de evaluatie worden in een rapport gezet. Met behulp van deze gegevens kan besloten worden of de wijze van training aangepast moet worden of niet. Verder is het de bedoeling dat de Supervisor een bezoek brengt aan de training en met de SWW hun functioneren in de training bespreekt.

5.9d Evaluatie van de jaarprogramma's

Aan deze evaluatie nemen alle belanghebbende partijen deel. Dit zijn naast de sanitatiestaf: de diverse S.C.'s, dorpingen, constructieteam en vertegenwoordigers van UNICEF, SNV en de lokale overheid.(3)

Resultatenonderzoek vindt plaats op verschillende niveaus.

a) Dorpsniveau

vragen als:

Kunnen de dorpingen navertellen wat besproken is tijdens de bezoeken van de SWW?

Kunnen de dorpingen de relatie tussen water, sanitatie en gezondheid uitleggen?

Hoe zien de leden van het S.C. hun rol in het dorp? enz.

b) Veldkantoorniveau

vragen als:

Kunnen de sanitatietechnici en de sanitatiestaf een beschrijving geven van het doel van hun werk?

Hoe ervaren zij hun werk?

Kan er een beschrijving worden gegeven van het teamwork en moet hier iets veranderen? enz.

c) Politiek niveau

vragen als:

Kunnen de afgevaardigden van het ministerie, SNV en UNICEF een beschrijving geven van de wijze waarop de voorlichting wordt uitgevoerd?

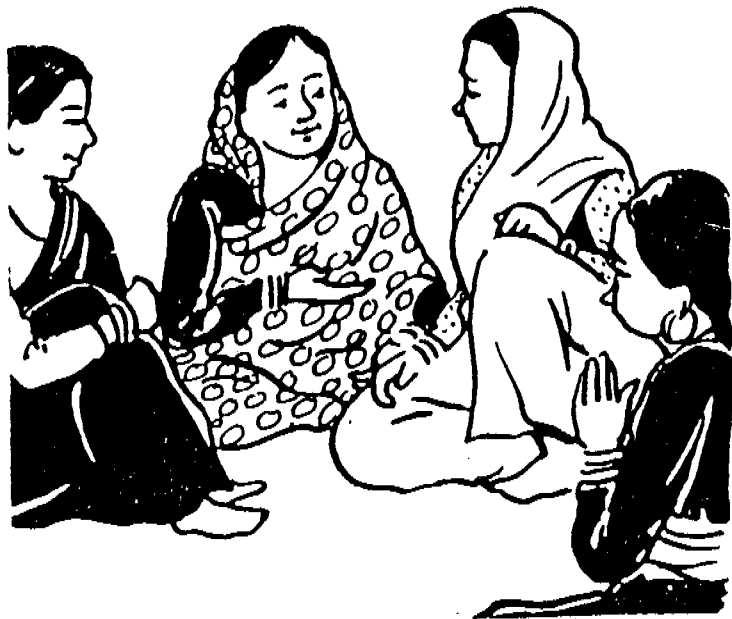
Kunnen de afgevaardigden zeggen wat zij de beste aanpak van sanitatie vinden en welke voorlichtingsonderwerpen zij belangrijk vinden? enz.

d) Algemeen
vragen als:

Is de aanpak van het afgelopen jaar juist geweest, wanneer men naar de antwoorden kijkt die op de voorafgaande vragen zijn gegeven? Welke aanbevelingen kunnen worden gemaakt over de aanpak, 'gebruik' van personeel, inhoud van het programma enz.? (4)

5.9e Evaluatie van de rol van de Sanitation Supervisor

In eerste instantie wordt deze supervisie uitgevoerd door de technische assistent van SNV. Daarnaast komt de rol van de Supervisor ook aan de orde tijdens evaluaties met de SWW en de jaarevaluaties.(3)

Hoofdstuk 6

PROBLEMEN EN ERVARINGEN RONDOM DE UITVOERING VAN HYGIËNE-VOORLICHTING

6.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk werd een beschrijving gegeven van een voorlichtingsprogramma zoals het er volgens het boekje uit zou moeten zien.

De praktijk ziet er echter niet altijd zo ideaal uit als op papier. Er wordt dan wel zoveel mogelijk rekening gehouden met beperkende factoren (bv. zaai- en oogsttijden die een drukke periode voor de plattelandsbevolking zijn). Maar toch komen er vaak (onverwachts) zaken naar voren, waarmee bij de planning van de activiteit geen rekening was gehouden.

Dit hoofdstuk zal op deze problemen ingaan.

6.2 Problemen die voortkomen uit de culturele achtergrond

6.2a Kastensysteem

In de praktische uitvoering van het voorlichtingsprogramma bleken er problemen te ontstaan die hun oorsprong vonden in het kastensysteem in Nepal. Hoewel dit systeem officieel al meer dan 20 jaar is afgeschaft, blijkt hiermee in de praktijk goed rekening gehouden te moeten worden.

Tijdens de voorlichtingsbijeenkomst werd de hiërarchische structuur van het kastensysteem in acht genomen.

Zo werden de vrouwen uit de hogere kasten altijd als eerste aangesproken. Zij kregen tijdens demonstraties als eerste dingen aangereikt. Hierdoor verslapte echter vaak de aandacht van de vrouwen uit de lagere kasten. Hoewel zij natuurlijk zijn opgegroeid in het kastensysteem, voelden zij zich op zulke momenten achtergesteld en haakten sneller af. De boodschap kwam bij hen dan minder goed over.

Ook blijken de vrouwen uit hogere kasten vaak een veel grotere mond te hebben, waardoor andere vrouwen letterlijk overschreeuwd worden.

Heel jammer, want juist de vrouwen uit lagere kasten vormen de groep, die bereikt zou moeten worden: meestal de armste bevolkingsgroep.

Een ander probleem vormde de houding van vrouwen uit hogere kasten, zoals Brahmanen.

Deze vrouwen zijn niet gemakkelijk te motiveren omdat het hen, in vergelijking met vrouwen uit lagere kasten, relatief goed gaat.

Ook kwam het voor dat deze vrouwen weigerden de tapplaats schoon te houden. Dit is immers geen werk voor een Brahmaan.(12)

In de doelen die ten grondslag liggen aan dit project staat beschreven dat vooral de armsten onder de bevolking bereikt moeten worden, zodat hun positie verbetert.

Maar juist de vrouwen uit de armste bevolkingslaag hebben de zwaarste werkdruk. Zij zorgen voor de huishouding, voeden de kinderen op en werken op het veld. En dit alles zonder hulpmiddelen die de taak zouden kunnen verlichten.(8)

Het deelnemen aan voorlichtingsactiviteiten is dan een luxe, die niet veel van deze vrouwen zich kunnen permitteren.

In veel dorpen wordt de armste bevolking dan ook niet werkelijk bij de voorlichting betrokken. Een probleem waarvoor men nog geen oplossing heeft kunnen vinden. (12)

6.2b Gewoonten en religieuze gebruiken

Veel Nepalese gewoonten stimuleren juist een goede hygiëne.

Zo is er het gebruik niet met schoenen het huis te betreden. Voor zover men niet al op blote voeten buiten loopt, helpt deze gewoonte het huis schoon te houden.

Binnen het hoofdstuk 'reinheid' uit het hindoeïsme, valt het Nepalese gebruik om niet van elkaars bord te eten of uit elkaars beker te drinken (behalve de man van de vrouw en de vrouw van de kinderen).

Ook hierdoor wordt hygiëne bevorderd.

Maar er zijn ook gewoonten die regelrecht gezondheidsbedreigend zijn.

Zo hebben veel Nepalese vrouwen de opvatting, dat een kind (of volwassene) met diarree geen water mag drinken. Water is immer vies en door meer hiervan te drinken zou de diarree alleen verergerd worden. Het blijkt moeilijk te zijn de vrouwen duidelijk te maken, dat water ook 'schoon' kan zijn als het op een juiste manier is behandeld.(10)

6.2c Religieuze feesten

In de planning is geen rekening gehouden met de maand 'Maagh' (half januari-half februari). In deze maand moeten volgens de hindoeïstische religie sommige vrouwen dagelijks bepaalde ceremonies uitvoeren. Hierdoor kunnen zij niet aan de follow-up voor S.C.-leden deelnemen.(15)

6.3 Problemen van organisatorische aard

6.3a Samenwerking met de overheid

Een groot probleem vormt de samenwerking met de Nepalese overheid.

Het hygiëne-voorlichtingsproject geniet geen officiële status.

Hierdoor is het moeilijk geldelijke steun van de overheid te krijgen. De Sanitation Supervisor en de SWW's moeten echter hun salaris van de overheid ontvangen. In de praktijk laat dit geld vaak op zich wachten. Dit komt niet ten goede aan de motivatie van de Sanitation Staff.

Het belangrijkste kritiekpunt van het ministerie ten aanzien van het project is, dat niet wordt samengewerkt met het Community Health Volunteer Programme (CHCP). Dit programma zorgt ervoor dat in elke ward één vrouw wordt opgeleid in de basisgezondheidszorg. Wanneer dit wel zou gebeuren, zou het project 'officiëel' erkend zijn.

De uitvoerders van het programma zien momenteel echter niet veel in een overdracht van het CWSS naar het ministerie.

Zij vinden dat het CHCP nog te veel tekortkomingen kent.

Zo zijn de CHV's niet voldoende opgeleid om hygiëne-voorlichting te geven. Ook is er geen goede supervisiestructuur.

Verder zouden er grote problemen opdoemen wat betreft de logistiek en coördinatie. Er zouden dan immers enorm veel gebieden tegelijk hygiëne-voorlichting moeten krijgen.

Aan de andere kant ziet SNVster Yvette Buyserd wel een noodzaak tot geleidelijke overheveling van verantwoordelijkheden naar de overheid. Dit zou dan immers betekenen dat Nepal minder afhankelijk wordt van buitenlandse mankracht en geld. Zij zet echter ook vraagtekens bij de haalbaarheid van een overdracht van het project aan de overheid. De behoefte aan geld en mankracht zou wel eens te groot kunnen zijn voor Nepal. Tot nu toe is zo'n overdracht nog niet aan de orde. (7)

6.3b Samenwerking met UNICEF en technici

Ook heeft het project te kampen met problemen in de samenwerking met UNICEF, de donor van het geheel.

Sanitatie blijft een stiefkind binnen het CWSS-project. De reden hiervoor ligt waarschijnlijk in het feit, dat de effecten van voorlichting nauwelijks meetbaar zijn. Dit in tegenstelling tot de resultaten van de aanleg van watervoorzieningsinstallaties. Hier kun je immers op papier zien wat er binnen een bepaalde tijd gerealiseerd is.

Dit is een belangrijk gegeven voor geldschieters. Er wordt liever geld gegeven voor programma's die duidelijk meetbare resultaten opleveren, dan voor 'vage' zaken als voorlichting.

De samenwerking met de technici van het project bleek ook moeilijkheden op te leveren.

Het was de bedoeling dat de Sanitatiestaf de technici zou begeleiden bij het zoeken naar interventieplaatsen en de uitvoering van vooronderzoeken.

In de praktijk is dit vaak moeilijk te realiseren.

De technici werken meestal op korte termijn. Coördinatie van gezamenlijke activiteiten is op deze wijze vaak een probleem.

SNVster Mieke Leermakers heeft een mogelijke oplossing hiervoor aangedragen: de Sanitatiestaf voert niet meer zelf de vooronderzoeken uit, maar bespreekt samen met de technici de gegevens die deze hebben verzameld tijdens hun onderzoek. Op basis van deze gegevens selecteert men dan interventieplaatsen en bezoekt deze dan vervolgens zelf (eventueel samen met één van de technici). (7)

6.3c Problemen rondom de organisatie van trainingen

De grootte van de groep bij Sanitation Committees verschilt nogal eens. Dit geeft soms problemen bij de trainingen.

Bij te grote groepen (21 leden) krijgt niet iedereen voldoende aandacht en is evaluatie moeilijk. Wanneer de groep te klein is, is men vaak veel te snel klaar met het geplande programma. Een groep van ongeveer 15 personen zou ideaal zijn.

Er moet meer aandacht worden besteed aan het tijdstip van het houden van trainingen. De 1e jaars training staat nu gepland in de tijd dat de rijstaanplant begint. De vrouwen hebben het dan erg druk en kunnen maar nauwelijks tijd vinden voor trainingsactiviteiten.

Verder moet erop worden gelet in welk seizoen trainingen worden gehouden. Als deze in de regenperiode plaatsvinden, kan dit ongemakken veroorzaken. De bijeenkomsten moeten bij regen binnenshuis plaatsvinden en niet altijd is hiervoor een geschikte ruimte aanwezig. (14)

6.4 Motivatie en problemen hierbij

6.4a Sanitation Committees en andere dorpbewoners

Tot nu toe zijn er redelijk goede ervaringen met de motivatie van alle betrokkenen. In veel dorpen zijn de Sanitation Committees enthousiast aan het werk gegaan. De opvolgster van Eveline Bolt, Yvette Buyserd constateert in haar 'Eerste Ervaringen Rapport' dat in de dorpen waarin het eerst is gewerkt al veel is gebeurd. Vrouwen beginnen de tapplaatsen schoon te houden. Sommige S.C.-leden zijn begonnen met de bouw van latrines. (7)

Dit gegeven vormt een contrast met hetgeen Mieke Leermaker, die werkte in een ander interventiegebied, schrijft. Zij is van mening dat de S.C.-leden niets meer zullen doen als het project na twee jaar is afgelopen. Dit beargumenteert zij niet.

Wel geeft zij het advies dat de SWWers van tijd tot tijd nog eens de 'oude plaatsen' zouden moeten bezoeken om de S.C. te motiveren.(16)

Belangrijk voor de motivatie van de dorpingen voor voorlichtingsbijeenkomsten is de aanwezigheid van tenminste ééntapstand die al werkelijk werkt. Zo kunnen de bewoners zich voorstellen waarover tijdens de sessies wordt gesproken.(14)

Tijdens de trainingen wordt over het algemeen met veel enthousiasme gewerkt. Het ijs is altijd snel gesmolten en de diverse werkvormen en dia- en filmvoorstellingen worden goed ontvangen.

Er is echter wel sprake van het afzakken van de aandacht op momenten, dat onderwerpen aan de orde komen die tijdens een vorige training al eens zijn besproken.(14)

Bij de opzet van de volgende training zou dit programmaonderdeel aangepast moeten worden, misschien door het gebruiken van een 'ludieke' werkvorm. Zo komt dezelfde informatie terug in een ander 'jasje'.

6.4b Sanitation Women Workers en Sanitation Supervisor

Na enkele jaren ervaring is gebleken dat ook de motivatie van de SWW'ers na een aantal gehouden trainingen zakt. Zij moeten steeds weer dezelfde trainingen houden en daarmee daalt hun inzet. Een mogelijke oplossing is dat de verschillende SWW-teams elkaar afwisselen bij het geven van trainingen.(14)

Eveline Bolt geeft in een gesprek dat ik met haar gevoerd heb aan dat de motivatie van dorpingen sterk afhangt van de manier waarop de boodschap aan hen wordt overgedragen.

Wanneer er enthousiaste SWW'ers in hun dorp komen, zal de animo voor het treffen van hygiënemaatregelen stijgen.(12)

Helaas zijn de SWW'ers niet altijd even enthousiast.

Ten dele is dit te verklaren door het feit, dat ze niet altijd regelmatig worden betaald.

Verder vervelen zich de vrouwen vaak in de dorpen, waar maar weinig amusement te vinden is. Ook moeten er vaak hele afstanden worden afgelegd van ward naar ward. Niet iedereen is hierover even enthousiast.(7)

Ik denk dat het belangrijk is bij de keuze van SWW en Sanitation Supervisors te letten op het enthousiasme dat zij voor het onderwerp hebben. Ook moet hen duidelijk worden gemaakt onder welke omstandigheden zij de komende 2 jaar gaan leven.

6.5 Overige problemen

6.5a Afbakening van voorlichting

In haar voorzittingsadviesrapport geeft Eveline Bolt aan, dat de afbakening van het terrein voor hygiëne-voorlichting erg moeilijk is. In eerste instantie was de bedoeling van het project alleen onderwerpen te bespreken die rechtstreeks met waterhygiëne te maken hebben.

Al snel bleek echter dat er veel meer onderwerpen behandeld zouden moeten worden om werkelijk resultaten te boeken.

Niet alleen het water is vervuild, maar ook bijvoorbeeld de nabije omgeving van de huizen vormt een bron van infectie.

Daarop besloot men het aantal voorlichtingsthema's uit te breiden.(5) Hierbij werd ook direct rekening gehouden met behoeften van de bevolking. Zo werd SNV'ster Eveline Bolt regelmatig door vrouwen benaderd over de manier waarop baby's gevoed moeten worden. (12)

Dit resulteerde uiteindelijk in een groot voorlichtingspakket en in een geheel andere opzet dan aanvankelijk in de projectomschrijving was vastgelegd.

Zelf heb ik twijfels over de haalbaarheid van zo'n uitgebreid programma, dat uitgevoerd moet worden binnen 2 jaar.

6.5b Meten van resultaten

Ook na enkele jaren inzet in de hygiëne-voorlichting blijft het meten van resultaten. Hiervoor zijn enkele redenen aan te geven.

Allereerst is het werkelijke effect van gegeven voorlichting altijd moeilijk aan te geven. Gedragsverandering vindt lang niet altijd van de ene op de andere dag plaats.(7) Als er werkelijk een zichtbare gedragsverandering plaatsvindt moet nog worden aangetoond, dat deze werkelijk het resultaat is van de voorlichting en niet van andere factoren.(10)

Een medewerkster van SNV geeft aan dat er nog hard gewerkt moet worden aan goede evaluatie-instrumenten. Het opzetten van een beginsituatieonderzoek is nog maar een begin.

Daarnaast moeten zeker ook de doelstellingen concreter en meetbaar gemaakt worden, aldus Yvette Buyserd. (7)

6.5c Personeelsgebrek

In de projectomschrijving wordt een gedetailleerd functie-eisenpakket aangegeven dat de basis vormt bij het aantrekken van personeel.

Het blijkt echter erg moeilijk te zijn gekwalificeerd personeel aan te trekken. In de afgelegen gebieden waarin men werkt zijn nauwelijks vrouwen te vinden, die

voldoende opgeleid zijn om aan deze functie-eisen te voldoen. Vaak moeten dan vrouwen worden aangetrokken, die minder goed zijn opgeleid. In sommige gevallen leidt de kwaliteit van de voorlichting hieronder.(7)

6.5d Lastenverzwaring voor vrouwen

De belangrijkste doelgroep in het programma zijn de vrouwen. Er wordt gestreefd naar een verbetering van hun positie.

Tijdens de uitvoering van het voorlichtingsprogramma betekent het echter alleen maar een taakverzwaring. Er moeten niet alleen bijeenkomsten georganiseerd/bijgewoond worden. Wanneer de boodschap overkomt moeten de vrouwen ook nog eens 'schoonmaakwerkzaamheden' gaan uitvoeren.

Pas op lange termijn kan er sprake zijn van een taakverlichting. Wanneer bijvoorbeeld volwassenen en kinderen minder ziek zijn hoeft de vrouw minder tijd te besteden aan hun verzorging. Deze verbeteringen op lange termijn zijn echter helaas op het voorlichtingsmoment moeilijk zichtbaar. (12)

Hoofdstuk 7

MIJN MENING OVER DE UITVOERING VAN DE HYGIËNE-VOORLICHTING EN SUGGESTIES

7.1 Inleiding

In de voorafgaande hoofdstukken heb ik een hygiëne-voorlichtingsproject beschreven en ervaringen en problemen rondom de uitvoering daarvan weergegeven.

Tijdens het lezen van literatuur hierover en het schrijven van de hoofdstukken ben ik mij een eigen mening gaan vormen over de wijze waarop de voorlichting in Nepal plaatsvindt. Ik zag erg positieve dingen, maar ook zaken waarbij ik kanttekeningen plaatste.

In dit hoofdstuk zullen de belangrijkste punten de revue passeren. Wanneer ik mogelijkheden tot verbetering zie, zal ik deze aangeven.

Ik ben mij ervan bewust dat ik als 'beginneling' in de voorlichtingssector nog niet alles kan overzien. Ook ben ik nooit in Nepal geweest en ken de situatie ter plekke dus niet.

Wel heb ik enige ervaring in de voorlichting opgedaan tijdens een GVO-stage in Nederland en de stage in een voedingsvoorlichtingsproject in Mali, West-Afrika. Met name tijdens de laatstgenoemde stage heb ik kennis gemaakt met problemen in de voorlichting, die specifiek zijn voor 'ontwikkelingslanden'.

7.2 Positieve kanten aan het voorlichtingsproject

7.2a Participatie bevolking

In het gehele projectdocument kun je terugvinden, dat participatie van de bevolking, en dan met name de vrouwen, belangrijk is. Steeds weer wordt onderzoek gedaan naar behoeften, er wordt naar de mening van vrouwen gevraagd en de vrouwen worden gestimuleerd tot het zelfstandig nemen van beslissingen.

De participatie dient er niet toe het project een betere kans van slagen te geven, maar tot een gezamenlijk werken aan de positieverbetering van de vrouw en de terugdringing van ziekten.

7.2b Planning

In de planning wordt al zoveel mogelijk rekening gehouden met tijden waarop de vrouwen het druk hebben met veldwerk of religieuze feesten.

Uit ervaring weet ik hoe belangrijk dit is. In Mali werkte ik in een project waarbij men daar niet aan had gedacht.

Gevolg: tijdens voorlichtingssessies 's avonds dommelden de vrouwen langzaam in slaap of kwamen helemaal niet opdagen. Begrijpelijk, wanneer je bedenkt dat deze vrouwen al een werkdag van 15 uur achter de rug hadden.

Uit ervaringsrapporten bleek, dat aanvankelijk nog niet met alle oogstwerkzaamheden en feesten rekening was gehouden. Dit probleem is echter onderkend en aan verbetering wordt gewerkt.

7.2c Instructies

De instructiebundel, waarover de SWW en Sanitation Supervisor de beschikking krijgen, is helder geschreven.

Erg goed vind ik dat in de bundel ook voor ons vrij voor de hand liggende zaken als rapporten schrijven aan de orde komen. Voor ieder onderdeel van de voorlichting wordt een handleiding gegeven. Daarbij wordt ook uitgelegd, waarom dit onderdeel belangrijk is voor de voorlichtingsactiviteit.

Ook worden er complete 'lesplannen' geleverd voor bijeenkomsten. Heel handig en prettig als je net met dit werk begint.

Helaas niet erg stimulerend tot het zelf vinden van werkvormen, te stellen vragen enzovoorts.

Misschien zou het daarom beter zijn een wat minder kant en klare les te leveren. Daarvoor in de plaats een training, waarin de voorlichtsters zelf leren hoe je zo'n plan in elkaar zet. Hierbij denk ik aan een opzet zoals deze wordt gehanteerd tijdens onder andere de lessen vakdidaktiek bij de vakgroep Gezondheidskunde. Je leert zelf iets over een onderwerp en leert dit direkt aan anderen over te dragen.

7.3 Negatieve kanten aan het voorlichtingsproject

7.3a Voorlichting alléén is niet voldoende

In de opzet van het project wordt min of meer gesuggereerd, dat voorlichting hét middel is om de hygiënische omstandigheden te verbeteren.

Ik denk niet dat dit juist is. Kennis alléén hoeft nog geen gedragsverandering te weeg te brengen. Zo wordt er in Nederland nog steeds door een grote groep mensen gerookt, terwijl iedereen weet dat roken schadelijk is voor de gezondheid. Er dient bij de opzet van een dergelijk voorlichtingsprogramma ook rekening gehouden te worden met andere factoren die gedrag zouden kunnen beïnvloeden. Een aanzet hiertoe geeft Yvette Buyserd in één van haar rapporten. Zij schrijft dat gebrek aan sanitatie niet alleen een kwestie van motivatie en bewustwording is. Het houdt direkt verband met armoede. Wanneer er niets aan deze armoede wordt gedaan, zullen de hygiënische omstandigheden ook niet ingrijpend veranderen.(7)

7.3b Eisen aan uitvoerders

De eisen die aan de uitvoerders van het hygiëne-voorlichtingsproject gesteld worden vind ik nogal hoog.

Veel SWW hebben slechts een paar jaar op school gezeten en de Sanitation Supervisors voldoen niet altijd aan de gestelde opleidingseisen.

De sanitatiestaf moet veel kennis tegelijk opnemen en deze dan op een goede, begrijpelijke wijze overdragen aan de bevolking. Daarbij moet je toch communicatieve vaardigheden in huis hebben. Verder moeten planningen worden gemaakt, trainingen worden georganiseerd en uitgevoerd.

Ik denk dat het heel belangrijk is de vrouwen heel goed te begeleiden bij het uitvoeren van al deze taken. Stap voor stap zullen zij hierin opgeleid moeten worden. En dat zal veel tijd (en geld) kosten.

7.3c Afbakening interventiegebied

In de opzet van het project is de keuze gemaakt voor een breed interventiegebied. Niet alleen zaken die te maken hebben met water-hygiëne komen aan de orde. Ook bijvoorbeeld vuilverwerking, voeding en een betere afvoer van rook in woonhuizen staan op de lijst van voorlichtingsthema's.

Hoewel er voor deze keuze argumenten worden gegeven (o.a. behoeften van de bevolking), vind ik het voorlichtingspakket te breed. Ik ben van mening dat men in te korte tijd te veel hooi op de vork neemt. Er moet in twee jaar tijd heel wat stof

verwerkt worden. Daar komt nog eens bij dat de resultaten van de voorlichtingsactiviteiten moeilijk meetbaar zijn. Wanneer het aantal doelen zo groot is, zal dit nog moeilijker worden.

Mijn voorstel is dan ook het aantal doelen terug te schroeven en te concretiseren, zodat zij beter toetsbaar worden.

Men zou kunnen beginnen met voorlichting rondom waterhygiëne. Wanneer deze voorlichting aanslaat kan het terrein vergroot worden. In de privésfeer kan men natuurlijk altijd 'voorgelichten' wanneer hier vraag naar is.

Hoofdstuk 8

CONCLUSIE

In deze scriptie heb ik een overzicht gegeven van een hygiëne-voorlichtingsprogramma in Nepal.

De behoefte aan voorlichting is niet direkt afkomstig van de bevolking. De noodzaak voor voorlichting is echter wel aantoonbaar. De lokale bevolking leidt namelijk onder een groot aantal ziekten die rechtstreeks in verband staan met een slechte hygiëne. En ondanks verbeterde watervoorzieningsinstallaties ging de gezondheidstoestand van de bevolking niet vooruit.

Een antwoord op dit hygiëne-probleem vormt het hygiëne-voorlichtingsproject binnen het CWSS programma.

Dit project wordt uitgevoerd door vrouwen in het voorgebergte van Nepal. De doelgroep zijn de plattelandsvrouwen. De voorlichtsters leiden in elk dorp van interventie een Sanitatiecommissie op in de basis-hygiëne. Deze S.C.'s geven op hun beurt de informatie door aan de dorpsbevolking tijdens bijeenkomsten aan tapplaatsen. Tevens worden er trainingen gehouden. Evaluatie speelt een centrale rol in het project.

De uitvoerders van het project zijn in de loop der jaren heel wat problemen tegengekomen. Voor wat betreft de 'culturele problemen' vormt het kastensysteem vaak een obstakel.

Verder geeft de samenwerking met de overheid en UNICEF (de donor) nogal wat aanleiding tot zorgen. Het project heeft geen officiële status. Er wordt namelijk (nog) niet samengewerkt met het bestaande gezondheidszorgsysteem. Ook zijn de effecten van voorlichting moeilijk aan te tonen. Donoren geven voor zulke projecten minder snel geld.

Er zijn tot nu toe goede ervaringen met de motivatie van alle betrokkenen. Het aanslaan van een voorlichtingsboodschap in dorpen is afhankelijk van het enthousiasme van de individuele voorlichter. In enkele gevallen loopt de motivatie van de Sanitation staf terug. Dit gebeurt voornamelijk wanneer het salaris maanden op zich laat wachten of dezelfde trainingen vele malen achter elkaar gegeven moeten worden.

De afbakening van het terrein waarover voorlichting gegeven moet worden blijkt moeilijk te zijn. Volgens de voorlichtsters is hygiëne-voorlichting rondom 'water' niet voldoende. Er zijn veel meer ziekteveroorzakers in de dorpen waarover de bevolking voorgelicht moet worden.

Tot nu toe is er nog geen ideale vorm van evaluatie gevonden. Het meten van resultaten blijft dan ook erg moeilijk.

Verder heeft men te kampen met een gebrek aan goed gekwalificeerd personeel. Tenslotte maakt men zich zorgen over de lastenverzwaring voor de vrouwen, die optreedt door de deelname aan het project.

Het effect (de uiteindelijke lastenverlichting) is een lange termijn kwestie en maar moeilijk zichtbaar voor de vrouwen.

Als positieve kanten van het project zie ik het streven van de uitvoerders naar participatie van de bevolking en de wijze waarop in de planning rekening wordt gehouden met de jaarcyclus op het platteland. Ook de materialen die de voorlichters verstrekt krijgen vind ik zeer helder.

Als negatief heb ik de hoge eisen ervaren, die aan de voorlichters worden gesteld. Ook vind ik het interventiegebied te groot. Men wil te veel in te korte tijd.

Tenslotte kan ik (op één uitzondering na) nergens in de stukken iets terugvinden over de factoren die het hygiëne-gedrag van de bevolking beïnvloeden. Ik denk niet dat de enige oplossing voor slechte hygiënische omstandigheden een voorlichtings-campagne is. Misschien een punt om over na te denken.

LITERATUURBRONNEN

1. Annual report 1984/'85; Public Health Sector
Kaski District (1985)
2. Blum, D.; Feachem, R.G.
'Measuring the impact of watersupply and sanitation investments
on diarrhoeal diseases: Problem of methodology'
uit: International Journal of Epidemiology 12 nr.3 (1983)
pag. 357-365
3. Bolt, E.
'Sanitation and women's involvement in Watersupply'
Policy and practice for the rural hills of Nepal
SNV-Nepal, Kathamndu (1989)
4. Bolt, E.
'Suggestions on Evaluation'
5. Bolt, E.
'Voorzetting Advies Rapport'
SNV-Nepal, Kathmandu (1988)
6. Brussee, R.
'Water supply, Sanitation and Health - a presurvey in two
rural areas of the Western Region'
LH Wageningen , Gezondheidsleer (1985)
7. Buyserd, Y.
'First experiance report'
8. 'Children and women of Nepal; a situation analysis'
UNICEF (1987)
9. Clemens; Stanton
'An educational intervention for altering water-sanitation behaviors to reduce
childhood diarrhoea in Urban Bangladesh'
John Hopkins University (1987)

10. Damoiseaux, V. e.a. (red.)
'Gezondheidsvoorlichting en -Opvoeding
Van analyse tot effecten'
Van Gorcum, Assen/Maastricht (1987)
11. Elbers, C. , Kruijt, M.
Documentatiemap landen 'Nepal'
Koninklijk Instituut voor de Tropen; Novib, Den Haag
(1988)
12. Gesprekken met 'Nepalgangers'
-Eveline Bolt
-Janna den Hertog
13. 'Hygiene Education in Water Supply and Sanitation Programmes'
IRC Technical Paper Series no. 27
Den Haag (1988)
14. Leermakers, M.
'Report on first years Sanitation Volunteers training'
15. Leermakers, M.
'Report on second years Sanitation Volunteers training'
(1990)
16. Leermakers, M.
'Some thoughts on Sanitation and Women's Involvement in
Dolokha District'
(1990)
17. Stephens, J.
'Nepal; Een jaar aan de voet van de Annapurna'
Uitgeverij BZZTôH, Den Haag (1988)
18. 'Ten years of experiance'
UNICEF (1989)

AFKORTINGEN

- CHV** : Community Health Volunteers
- CHCP** : Community Health Volunteer Programme
- CWSS** : Community Water Supply and Sanitation
- DWSS** : District Water Supply and Sanitation
- S.C.** : Sanitation Committee
- SNV** : Nederlandse Organisatie voor
Ontwikkelingssamenwerking en Bewustmaking
- SWW** : Sanitation Women Worker
- UNICEF** : United Nations International Children's
Emergency Fund

annex

INSTRUCTION 1

MONITORING

Introduction

Monitoring is an important part of the programme, because it gives information about the impact of the programme activities.

Depending on whether there is any impact and whether this impact is negative or positive, it has to be decided if the programme needs adjustments.

All programme staff has to be involved in monitoring activities, be it in different ways.

Monitoring by Sanitation Women Workers

Monitoring bij SWW will be limited to activities to find out if villagers changed their behavior and if they gained knowledge. The items to be monitored should be in line with the subjects that have been discussed during monthly tapstand-meetings. Eg. only after waterhandling has been discussed it is useful to find out if villagers cover their gaagro (container, uses for collection and storage of water).

Depending on the item house to house visits or posting at strategic points (like a tapstand) will have to be done. An item should be monitored several times. It can very well be that one month after the tapstand-meeting only 25% of the villagers cover their gaagro, but after 3 month this can be 50 %. This can happen, because Sanitation Volunteers have been able to motivate more people in the two month in between.

To see whether any progress has been made, the newly collected data always have to be compared with previously collected data. The baseline survey provides us with data about the starting situation, so the first monitoring data should be compared to the data of the baseline survey.

Below 2 examples of monitoring forms are given. They have to provide information about behaviour and knowledge. This enables us to find out if lack of knowledge could be a reason for not changing behaviour. Data about behaviour are collected by observation. The data about knowledge by asking the same people whose behaviour is observed.

Example 1, Monitoring activities aimed at improving waterstorage

	Yes	No
Gaagro is covered		
Can explain why the gaagro should be covered	Yes	more or less No
Can explain what happens if we drink dirty water		
I (SWW) think knowledge and motivation are still needed about		
Explain why you think this:		

Example 2, Monitoring aimed at improving waterdrawing

	Yes	No
Cleans gaagro from outside		
Cleans complete inside of gaagro		
Covers gaagro while going from tap to house		
Closes the tap after use		
Can explain why the complete inside of the gaagro should be cleaned	Yes	more or less No
Can explain what happens if we don't clean the inside		
Can explain why we have		

to close the tap after use

I (SWW) think knowledgement and motivation are still needed about
 Explain why you think this:

Monitoring by Sanitation Supervisor

Monitoring is one of the major tools of the supervisor to give supervision. There are several types of monitoring activities.

Monitoring and performance of the SWW

To determine if the SWW do a good job should be of continuous concern. For this purpose a limited number of items concerning their performance and the impact of programme activities have to be monitored.

Below an example is given:

Programme activity is the monthly meeting about handwashing. As a result of this meeting the Sanitation Volunteers are supposed to be well enough prepared to carry out tapstand-meeting about handwashing.

The items to be monitored could be:

-the activities of the SWW;	-did she prepare herself well, did she have the materials needed at hand? -does she pay enough attention to the questions raised by the Sanitation Volunteers? -is the information she gives correct?
-the knowledge of the Sanitation Volunteers	-do they know why hands should be washed before foodhandling? -do they know why ash is a good alternative for soap? -do they know when their tapstand-meeting has to take place and what they need to take?

For each visit to the Sanitation Field Offices a monitoring sheet has to be prepared. From the data collected an assessment of the performance can be made. This has to be discussed with the concerned SWW. It should be taken care of that not only negative points get attention. To stress things that were done well is a good incentive and will motivate the SWW.

Monitor if work is carried out according to plan

This can be done by comparing the weekly activity schedules of the SWW and the monthly plans with the activities actually carried out.

It can be that:

- some activities didn't take place at all
- some activities took place later
- some activities were carried out in a different way.

It has to be found out why these things happened. In case it proved to be for the betterment of the programme, the future programme has to be adapted. In case it was because of problems and that it had a negative impact on the programme, it has to be tried to find solutions for the problems in order to prevent them from occurring again.

Monitoring of programme activities; Impact on behaviour and knowledge.

In first instance this should be done by the SWW. The Supervisor has to assist in developing monitoring forms, in comparing data and in adapting the programme activity where necessary.

General remarks about problems determined by monitoring.

First of all a good description of the problem is needed. All parties concerned have to be heard about the nature of the problem, about what they think are the causes and the possible solutions.

Later on it has to be checked if the proposed solution was the right one.

INSTRUCTION 6

THE FIRST WARDMEETING

The objectives of this meeting are:

1. To introduce the sanitation team.
2. To inform the villagers about the programme

The meeting should take place in every ward that will be supplied by the water system to be built and thus in every ward where sanitation committee members will be selected from.

At least the 2 Women Workers and the Technician in charge of the construction of the watersystem should be present.

It will be good if the Supervisor will be present at at least the first meeting, in order to be able to give feed back to the Women Workers about their performance.

The following things should be discussed after mutual introduction:

1. The involvement of the sanitation team and several village women in the feasibility and detailed survey. This can be done with questions like
 - do you still remember when we were in this village with a Technician/Overseer?
 - can you tell us what we did that time?
 - do you know why we talked to the women and why we went along on survey?
2. The purpose of the sanitation team staying in the village.

Questions like :

 - do you know why we came again?
 - what do you think is a sanitation programme?
 - the outline of the 2-years programme, and its relation to the construction activities.
3. The tasks, the responsibilities and composition of the sanitation committee and when this committee will be formed.

INSTRUCTION 13

MONTHLY MEETING WITH THE SANITATION VOLUNTEERS

The monthly meetings are meant to discuss specific topics with the Sanitation Volunteers. Provided people have time, they have to take place once a month, preferably every same date.

Every time only 1 topic is discussed, which will make it easy for the Volunteers to know what they have to teach the people living around their Tapstand.

The topics should derive from needsassessment-exercise done earlier. It can also be that the Sanitation Volunteers ask the Women Workers to teach them about a certain topic. The monthly meetings can be used for this purpose.

Three examples for monthly meetings are given, but they should only be carried out if there is a need for this topic. If eg. it is already common practice in a village to wash hands with ash or with soap, it is of course not necessary to carry out example 1. The Women Workers can prepare other monthly meetings in a similar way and add their contribution to this booklet.

The questions given in this example only serve as guidelines, in order not to forget important information. If necessary other questions can be added and questions raised by Sanitation Volunteers should be answered.

It will be good to practise the meeting in the office through a role-play. In this way you will find out which questions are unclear or which questions might come up during the meeting with the Sanitation Volunteers.

The Sanitation Volunteers are supposed to teach the people living around their tapstand. The tapstand-meetings have to take place as soon as possible after the monthly meeting. The Women Workers should attend these meetings. They can look to it that the knowledge is disseminated properly and they can give feed-back to the Volunteers about their performance.

INSTRUCTION 13a

MONTHLY MEETINGS, EXAMPLE 1 : HANDWASHING

Participants	: Sanitation Volunteers
Trainers	: Sanitation Women Workers
Place	: Sanitation Field Office, or any other central located place
Duration	: Approximately 1,5 hour
Materials needed	: Water, ash, soap, text of song

Objectives

- The Sanitation Volunteers can explain why hands should not be washed with soil.
- The Sanitation Volunteers can mention at least 2 good alternatives for soil to wash their hands with.
- The Sanitation Volunteers can explain when and how they will conduct their tapstand meeting about handwashing.
- The Sanitation Volunteers are motivated to wash their hands not with soil but with ash or soap.
- The Sanitation Volunteers can explain why it is not sufficient to wash their hands always with water only.

The following questions serve as guidelines for discussion about handwashing practices.

01. How often a day do you wash your hands ?
02. When do you wash your hands ?
03. What do you use to wash your hands ?
04. Do you use this always or only after defecating ?
05. If we wash our hands only with water, do they get clean ?
If yes, why ? If not, why not ?
07. Is the soil clean or dirty ?
08. How does it get dirty ?
09. Do you know what bacteria are ?
10. Do you think there are bacteria in the soil ?
If yes, how do they get there ?
11. What else can be in the soil ? How does it get there ?
12. What else can happen if we wash our hands with soil that contains bacteria and worm-eggs ?
13. So what can happen if we wash our hands with soil ?
14. What can we use to wash our hands with ?
15. Are there bacteria and worm-eggs in ash ?
If yes, how do they get there ? If no, why not ?
16. Are there bacteria and worm-eggs in soap ?
If yes, how do they get there ? If no, why not ?
17. Is soap available here ?
If yes, what does it cost ?
18. What would you choose, ash or soap ?

Practice:

Handwashing with ash, soap and only water, to show that only with water doesn't make hands as clean as

when we use ash or soap. It also shows that both ash and soap are good alternatives.

19. What is the main thing you learned today ?

20. You are all members of the Sanitation Committee, so what will you do now with what you have learned ?

21. When and how will you teach your friends and neighbours ?

Practice:

Make a programme for the tapstand-meeting and fix dates.

Sing a song about handwashing.

Districtlevel